

Lisbet-Bryske-Tekster.

Af **William Christensen.**

»F. Lisbett Bryske er fød paa hindis federne gaard Dallund i Fyn, oc hauer hindis kiere foreldre laditt hinde kome ttill den helige daab.

Er saa bleuen hos hindis kiere foreldre oc oplertt i hindis cattercismis oc bønnerdom, ttill hun var 6 aar gamell; er saa komen i skolle hieme paa Dallund hos en skollemester, som lerede hindis kiere søster f. Maren Bryske oc hindis kiere broder Iuer Bryske, oc der hun hade lertt att lese oc skriuue saa megit, hun hade fornøden, hauer hindis kiere salig foreldre ladett hinde lere anden gierning, som en adells jomfru burde att hollis ttill att lere.

Er saa aff Guds forsuin oc hindis foreldris ville oc samttyke, der erlig oc w. mand Mogens Krabe ttill Wegholm i Skone begeritt hinde i dett helige ecteskaff, bleff [!] hun hanem ttilsagtt oc louitt 1604, der hindis foreldre gjorde hindis søster v. fru Maren Bryskis brølup met e. oc v. mand Jacob Høg ttill Ttrudsholm i Odense i Fyn.

1605 den 6 octtober gjorde hindis kiere foreldre hindis brølup i Odense, oc leuett di ttilsamen itt erligtt oc kierligt ectteskaff i otte aar, oc Gud velsignet dem met fem dydig oc lydige børn, som var e. oc w. Nils Krabe, som bleff skut i den ttyske kri 1630 i Nider-saxen i en bye, hedir Hal, oc ttientte undir hans farstir søn greue Henrick Holkis rigemenitt for en fane iunkir, oc Iuer Krabe, som Gud kallitt paa hans gaard Vegholm 1662, oc fru Ane Krabe salig Erik Quidtzw, som Gud kallditt i hindis første barsell seng 1638, oc salig fru Lisbett Krabe s. Rønøe Billis, som Gud kallditt paa Sanbygard 1645, oc jomfru Berete Krabe, som ennu leuir.

Døde salig Mogens Krabe i Københaffn 1614 den 17 februari¹⁾ oc bleff der begrauitt, oc den 16 juni nest effter kalitt Gud salig Eyller Bryske oc fru Giertruid Longe hindis kiere foreldre paa ien dag. Hauer saa siden i hindis enckestatt leuet cristelig oc vell; er saa aff Guds forsyn komen i ectteskaff oc hauer e. oc w. mand Henrick Bille ttill Biliskoff, oc er deris brølup høyettid staaid paa Stiernholm i Horsen 1616 den 28 augusti, oc hauer di leuitt i erligtt oc cristelig ectteskaff i 39 aar. Gud hauer i deris ectteskaff velsignet dem med 8 dydig oc lydige børn, v søner oc 3 døtter, som er e. oc w. Mogens Bille, som døde paa Kolinhus 1648, som hand hade i forlening, e. oc v. Knud Bille, som døde paa Ørumgaard 1623, e. o. v. Eyller Bille, som Gud kallitt paa hans gaard Gelskoff 1619; oc igen leuer e. oc w. Knud Bille ttill Skerilgaard oc e. oc w. Sten Bille ttill Ørumgaard, e. oc w. fru Wiueke Bille Oluff Brokenhusis, e. oc w. fru Giertruid Bille Fridrick Øldrick Skulttis oc jomfru Hilebore Bille. Gud

¹⁾ I Betragtning af denne bestemte Opgivelse må det formentlig være en Fejl, når Mogens Krabbes Dødsdag mange Steder anføres som den 13. Februar (således Orion, Hist. Qvartalskrift I. 322; Dansk biograf. Lexikon III. 197; Danm. Adels Aarvog 1889 S. 124, 1890 S. 74 og 1928 II. 21).

allermectigste spare oc beuare alle dem, som igen leuer; Gud giue dem løcke oc welsignelse bode ttimelig oc euige.

Hun hauer hat megen stor bedrøuelse for hindis gode børn, hun haffuer mist; Gud hauer giuet hinde gleder for dem, men di vare leuendis, saa di alle hauer veritt sund [?], frome oc gudfrøctig oc lydige børn; der for hauer hindis sorig verit disttøre, nar hun hauer mist dem, men di ere icke bleuen slett bortte, men hun findir den [!] for sig i hemrig, saa hindis gleder vill da bliue distøre. 1626 hauer den salige mand Henrick oc den gode fru stiftit itt hospittal i Engum by oc giffuuet langill aff en gaard der oc bygt itt hus i Engum ttill 4 fattige menisker, oc effter som same huß bleff slet affbrentt dene siste suenske kri 1657, da hauer hun nu forgangen aar 1664 laditt hus paa steden igen opsette oc der komen 4 fatige folk, som er der inde oc hauer deris kost oc illebrand der inde.

Udi hindis høye alder hauer Gud giuet hinde den store naade, att endog hun megitt hauer grett i hindis store sorig, hun hauer hat, saa vell som ocsaa lest oc skreuen megitt, hauer hindis øyen dog icke veritt dome eller ttyke, men kunde lese oc skriue oc bruger icke glar-øyen. I den forige suenske kri hauer hun udsatt aff ttyske Morttine [?] Moloe¹⁾ postille i bøn huer søndag oc andre hellige dage oc giuett huer aff hindis børn ien, som hun har skreuen altsamen met hindis egen hand; hauer ocsaa udsatt aff ttysken paa danske oc sell skreuen den bog, som kallis dett gyldene clenode, oc den salig mand bispem i Aars doctor Jacob Mattisen sampttøct ttill at ttrække, oc effter som i di same dage er den ttrøct i Københaffn aff en anden, som kom førend dene, som den salige mand hade umag met den oc gierne hade flyed hinde dett ttrøct, hade den komen først.*

Ovenstående er en af den bekendte Slægtbogs-Forfatterinde Lisbet Bryske affattet Selvbiografi, således som den foreligger, skreven med hendes egen Hånd, i et af de fra hende stammende Håndskrifter²⁾. Til de i Selvbiografien angivne Data kan føjes, at hun var født 1585 14. Oktbr. og døde i en meget høj Alder 1674 4. Decbr.³⁾.

I det gamle Adelsleksikon omtales hendes Slægtbog og hendes Våbenbog, som hver for sig kun har været Adelsleksikonnet bekendte

¹⁾ Således må det meget utydelig skrevne Navn nærmest læses. Ifølge velvillig Meddelelse fra Dr. theol. Bjørn Kornerup menes der vistnok den tyske Præst Martin Moller († 1606; Allgemeine Deutsche Biographie XXII. 128).

²⁾ Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636 Bl. 160 b—161 a.

³⁾ Jfr. om hende Dansk biograf. Lexikon III. 197 f. og Danm. Adels Aarvog 1889 S. 124, 1890 S. 74, 1928 II. 21. Hun selv anfører som sin Fødselsdag 1585 14. Oktbr. Torsdagen før st. Galli Dag (Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636 Bl. 156 a). Eiler Brockenhus har derimod 1586 Torsdagen den 14. Oktbr. (Saml. til Fyens Hist. VI. 357); men hendes egen Opgivelse må jo på Forhånd anses for pålideligere end hans, og det så meget mere, som Månedsdag og Ugedag stemmer med hinanden i hendes Angivelse, men ikke i hans, ligesom han selv (anf. St. S. 353) sætter hendes Moders Kirke-

i ét Eksempel¹). Disse Arbejder foreligger dog i flere Redaktioner, hvad der for Slægtbogens Vedkommende allerede anden Steds er gjort opmærksom på²). I Virkeligheden drejer det sig imidlertid (foruden Våbenbogsarbejderne) om 2 helt forskellige Grupper af Slægtbøger. Den ene begynder med Efterkommerne efter Aage eller Ove Jacobssøn Lunge (af Lillie-Lungerne), der døde i 1450'erne, og opregner disse Efterkommere både i Mands- og Kvindeliniere; men når en Person, som har været gift med en Efterkommer af Aage Jacobssøn Lunge, har haft flere Ægtefæller, kan dog også anføres vedkommendes Børn med disse andre Ægtefæller og deres senere Efterkommere, selv om de sidstnævnte andre Ægtefæller ikke nedstammer fra Aage Jacobssøn Lunge. Den anden Gruppe af Lisbet Bryskes Slægtbøger begynder med Slægten Thott; men efter at have afsluttet denne Slægt og de i den indgiftede Grene af andre Slægter tager den ny Udgangspunkter i forskellige andre Familier, som ikke nedstammer fra Thott'er, og indeholder således forskellige indbyrdes uafhængige Afsnit. For Kortheds Skyld kunde man betegne de 2 ovennævnte forskellige Grupper af Lisbet-Bryske-Slægtebøger som henholdsvis Lunge-Typen og Thott-Typen³).

gang efter Datterens Fødsel til 12. Decbr. 1585. — Sine personalhistoriske Interesser har Lisbet Bryske ikke usandsynlig taget i Arv efter sin Fader Eiler; i alt Fald har den bekendte Sophie Brahe i et af sine Håndskrifter noteret om en Optegnelse om »de Minckwitzer«, at »dette bekom jeg af Eiller Bryske« (Hist. tidskr. f. Skåneland II. 44). Lisbet Bryske selv har senere stået i Brevveksling med den samme Sophie Brahe (anf. St. S. 61).

¹) Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmene I S. XXI f. Jfr. ogs. Thiset i Dansk biograf. Lexikon III. 198.

²) Jfr. Orion, Hist. Qvartalskrift I. 322, nærværende Meddeler's Bemærkninger i Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 21 f., 24, 27 og den deraf påvirkede Omtale i Dansk biograf. Haandleksikon I. 254 og i Behrend, Katalog ov. det kgl. Biblioteks Haandskr. vedr. dansk Personalhist. (II) S. 50 f.

³) Det kan bemærkes, at man ganske vist kan finde Begyndelsen af Lunge-Typen indført i Thott-Typen; men dette er ikke gjort på den Måde, at der derefter i Thott-Typen er optaget hele Lunge-Typens Indhold i samme Rækkefølge som i Lunge-Typen. Tager man de 2 Håndskrifter, der nedenfor er nævnte som de første henholdsvis af Lunge-Typen og af Thott-Typen, nemlig Håndskriftet i Lunds Landsarkiv, »Danska geneal. m. m. 8« og Karen-Brahe-Håndskriftet Nr. 1635, viser det sig, at Begyndelsen af Lund-Håndskriftets Slægtbogstekst (Bl. 3 a L. 1—Bl. 4 a L. 7) findes i Karen Brahe Bl. 172 a L. 14 f. n.—Bl. 173 a L. 1 f. n. (der dog et Sted har en lille Udvidelse); men den derefter følgende Fortsættelse i Karen Brahe (Bl. 173 b L. 1—Bl. 174 a L. 4 f. n.) forekommer i Lund-Håndskriftet først på Bl. 11 b L. 1—Bl. 12 a L. 7. Og efterser man de på det nærmest efterfølgende Par Sider af Karen-Brahe-Håndskriftet gengivne Våbenafbildninger, finder man, at de 2 Våbenrækker på dets Bl. 174 b og de 3 på dets Bl. 175 a træffes på så spredte Steder i Lund-Håndskriftet som henholdsvis Bl. 89 b, 101 b, 15 a, 19 a og 28 b.

Idet der nedenfor skal gås noget nærmere ind på de forskellige bevarede Lisbet-Bryske-Tekster, kan Begyndelsen gøres med Lunge-Typen, til hvilken den ældste af de kendte daterede Tekster hører.

I.

Lisbet Bryskes Lunge-Type.

Den ældste bevarede af Lisbet Bryskes daterede Slægtbogs-tekster er en, som findes i *Landsarkivet i Lund* under Betegnelsen »*Dansk geneal. m. m. 8*«¹⁾, og som ifølge hendes egen Angivelse på Håndskriftets Bl. 2 b er sammenskreven på Stavanger Kongsgård i Norge 1625. Da hendes Arbejde fylder hele Håndskriftet, men hendes anden Mand Henrik Bille har gjort en Notits på Bindets forreste Inderside, som er dateret 12. Juni 1624, må det dog antages, at hun har begyndt sit Arbejde allerede i dette sidste År. Neden under sin Angivelse om Arbejdets Udførelse har hun ladet male et stort Bille- og et stort Bryske-Våben, der begge gør et betydelig mere tiltalende Indtryk end hendes egne Våbentegninger og næppe skyldes hendes egen Pensel. Men denne hendes Fremhævelse af Samhørigheden med hendes daværende Mand har ikke forhindret hende i at forære Håndskriftet til en af hendes Døtre af første Ægteskab; af en Notits under de nævnte 2 Våbenafbildninger fremgår, at hun i 1628 på Stavanger Kongsgård har givet Bogen til sin Datter Birgitte Krabbe.

Håndskriftets Indhold er (bortset fra Notitser på Bindpladernes Indersider) så at sige udelukkende skrevet af hende selv; i alt Fald har hun ikke heri benyttet nogen Skriver til at arbejde for sig. Også de gennem hele Teksten anbragte farvelagte Våbenafbildninger er ikke usandsynlig udførte af hende selv²⁾; de er gennemgående noget større og noget renligere udførte end Afbildningerne i hendes øvrige Redaktioner. Hun har syslet med Håndskriftet også efter det År 1625, som hun, således som ovenfor nævnt, angiver som dets Tilblivelsesår; dette fremgår af, at hun et Par Steder omtaler Begivenheder af År 1626³⁾. Og der er senere af forskellige Hænder gjort en Del Tilføjelser i Håndskriftet; men det er ikke sket i noget særlig stort Omfang, og flere af disse yngre Hænder er det ikke lykkedes at identificere. Det synes ikke, at Datteren Birgitte Krabbe har interesseret sig for at supplere Moderens Hånd-

¹⁾ En ældre Signatur for Håndskriftet er H 13 a; det er omtalt i Hist. tidskr. f. Skåneland II. 47, jfr. 70 f.

²⁾ Derimod synes en Række af 32 ukolorerede Våbentegninger, der findes i Håndskriftets Bl. 180 b—181 a, snarere at kunne skyldes en anden Hånd.

³⁾ Håndskriftets Bl. 16 b, 72 a, 177 a.

skrift¹⁾. Derimod forekommer i Slægtebogen en enkelt Gang²⁾ den personalhistorisk interesserede Adelsmand Niels Juul Axelsøns Hånd³⁾; og en Hånd, der findes på ikke så få Steder i Teksten⁴⁾, tilhører utvivlsomt den nedenfor⁵⁾ omtalte Lene Gyldenstjerne Laxmandsdatter. Også en svensk Hånd kan påvises i Håndskriftet⁶⁾. At dette er havnet i Sverige, fremgår jo af dets nuværende Opbevaringssted; men når det er sket, vides vel ikke⁷⁾, og heller ikke, hvor længe Birgitte Krabbe (der forblev ugift og levede endnu 1678, da hun solgte Østergaard i Ning Herred⁸⁾) har beholdt det.

Det kan nævnes, at der i Rigsarkivet haves et med Lisbet Bryskes Hånd skrevet løst Slægtebogs-Blad⁹⁾, som er kommet til

1) Et Par ganske korte Notitser af Birgitte Krabbe findes på Håndskriftets bageste Bindplades Inderside; men hendes Hånd, således som den foreligger her eller i Underskrifter i RA. Indl. til Reg. og Tegn. 1638 27. Febr. og i RA. Rentekamret, Jordebøger indsendte i Henhold til kgl. Missiver 1660—62, Jylland under Østergaard (Tulstrup S.), er ellers ikke påtruffen i Håndskriftet.

2) Håndskriftets Bl. 32 b og mulig også Bl. 98 a og 110 a.

3) Jfr. om ham Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 9, 23 og Thaulow, Lillie-Juulernes Slægtebog S. 371—77, 479 f.

4) Bl. 7 b, 10 a, 12 b, 13 a, 18 a, 34 a, 72 a, 114 a, b, 116 a.

5) S. 11.

6) Håndskriftets Bl. 77 b—78 a, 82 a, 179 a.

7) Lauritz Weibull mener, at Håndskriftet har tilhørt den bekendte Sophie Brahe († 1643), Tyge Brahes Søster, og han støtter dette på, at et Monogram bag i Bogen indeholder Bogstaverne E. L. S. B., som skulde betyde: Erik Lange, Sophie Brahe (Hist. tidsskr. f. Skåneland II. 47, 70 f.). Selv om denne Antagelse var rigtig, vilde den dog ikke bevise, at Håndskriftet var kommet til Skåne i Sophie Brahes Tid; thi hun boede i denne sidste Del af sit Liv i mange År i Helsingør (jfr. anf. St. S. 39). Men det synes overhovedet tvivlsomt, om hun har ejet Håndskriftet. Det pågældende Monogram (på Håndskriftets Bl. 184 b) indeholder ganske vist Bogstaverne E. L. S. B.; men hvis man heraf vilde slutte, at hun har skrevet Monogrammet, behøver dette måske ikke at være noget gyldigt Bevis for, at hun har ejet Bogen, i Betragtning af de Eksempler, som man kan finde med Hensyn til, hvad Lånere i hine Tider tillod sig at indføre i lånte Bøger. Og endvidere er det, så vidt skønnes, ingenlunde givet, at det er Sophie Brahe, der har skrevet Monogrammet. Dette indeholder nemlig foruden Bogstaverne E. L. S. B. endnu adskillige andre Bogstaver; hvor mange, kan det være vanskeligt at afgøre med fuld Sikkerhed på Grund af dets mindre tydelige Form; men der findes i alle Tilfælde et M, N og I i det og mulig også et A, K og endnu et B. Adskillige af disse Bogstaver lader sig vanskelig bringe i Forbindelse med Sophie Brahe og Erik Lange; og i ethvert Fald synes de at være lige så godt på deres Plads, hvis man tænker sig dem som Forbogstaver for den Birgitte Krabbe, til hvem hendes Moder forærede Slægtebogen, og for Birgitte Krabbes Helsøskende Anne, Niels, Lisbet og Iver Krabbe, for deres Forældre Mogens Krabbe og Lisbet (eller Elisabeth) Bryske og for Mogens Krabbes Forældre Niels Krabbe og Berete Skave (jfr. Danm. Adels Aarvog 1928 II. 21, 24 f.).

8) Danm. Adels Aarvog 1928 II. 25. Trap⁴ VII. 238.

9) RA. MS. Alm. dansk-norsk Personalhist., Løbe-Nr. 16 a.

Arkivet med G. L. Badens Papirer. Det viser i sine Våbenafbildninger ganske de samme Skjoldformer, som findes i det nævnte Håndskrift i Landsarkivet i Lund, men derimod ikke i nogen af de andre nu kendte Lisbet-Bryske-Redaktioner. Det har i sin nuværende Skikkelse fået en Del kladdeagtige Tilføjelser; men da disse fremtræder som senere tilskrevne, er der intet i Vejen for, at Bladet oprindelig kan have hørt til Lund-Håndskriftet. Ganske vist findes Bladets Indhold i alt Fald for en stor Del i Håndskriftets Bl. 128 a—b (der dog ikke er skrevet fuldt færdigt); men det Ark, hvortil dette Blad 128 hører, viser sig at være senere indsat i Håndskriftet, så at det er ret sandsynligt, at Rigsarkivets løse Blad oprindelig har været tænkt som en Bestanddel af Lund-Håndskriftet.

Håndskriftet Gl. kgl. Saml. Fol. 1085¹⁾ begynder med et med en Hånd fra c. 1650 skrevet Uddrag af det ovenfor omtalte Håndskrift i Lund. Håndskriftet i Gl. kgl. Saml. betegner sin Kilde så tydelig, at der ikke efterlades nogen Tvivl om, hvor denne skal søges; men dets Uddrag er forholdsvis kortfattet, idet det kun omfatter c. 9½ beskrevne Blade²⁾, medens dets Forlæg Lund-Håndskriftet er på c. 180 Blade.

I Gl. kgl. Saml. Fol. 1085 følger umiddelbart efter det nævnte Uddrag et andet Uddrag³⁾ med Overskriften: »Skreffuett aff den vabenbog 1635, som vaaben och slegter staa skreffuet sammen, som var med forgylt pergement om«. Dette skal vistnok forstås således, at Håndskriftets Tekst er et i 1635 gjort Uddrag af en (udateret) »Våbenbog«; i alt Fald forekommer der lidt senere i Håndskriftet atter et Uddrag, der er gjort »paa nye aff den bogh med det forgylte leder om 1637«⁴⁾, hvorved formentlig, trods den lidt afvigende Betegnelse af Indbindingen, skal forstås den samme Kilde som Bogen med Pergament om. I ethvert Tilfælde må den i Pergament indbundne Bog have været en Lisbet-Bryske-Redaktion, som har været nær beslægtet med Håndskriftet i Lund, men stået på et noget yngre Trin⁵⁾. Denne Redaktion er nu formentlig

¹⁾ Dette Håndskrift er benyttet af Gustav Bang, Den gamle Adels Forfald S. 75 Note 1, S. 77 Note 1, S. 79 Note 1.

²⁾ Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 1. Foliering Bl. 1 a—10 a.

³⁾ Sats. Bl. 13 a—29 a.

⁴⁾ Sats. Bl. 33 a—37 b.

⁵⁾ Den afviger således straks i sine første Linier (Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 1. Foliering Bl. 13 a) noget fra Lund-Håndskriftets Bl. 3 a; den giver (Bl. 13 b) udførligere Oplysning om Emerentze Rosenkrantz's Fader end Lund-Håndskriftets Bl. 177 a.; den nævner (Bl. 13 b) både en Birgitte Axelsdatter Brahes 2. Giftermaal og Henning Henningssøn Valkendorfs 2. Giftermaal, der fandt Sted henholdsvis 1630 og 1633 (Danm. Adels Aarvog 1888 S. 110 og 1928 II. 136) og derfor ikke omtales i Lund-Håndskriftet (Bl. 8 a og b); osv.

gået tabt¹⁾); men den eller dens Kilde er bleven benyttet i nogle endnu bevarede Afskrifter. På Grund af den hos Slægtebogsskriverne meget almindelige Sædvane at gøre Tilføjelser i vedkommendes egne eller andres Bøger er det imidlertid ikke altid let at klare det indbyrdes Forhold mellem de forskellige Tekster; og særlig gælder dette, hvor det drejer sig om en så meget skrivende Personlighed som Lisbet Bryske.

Som den ældste af de Afskrifter, der går tilbage til den yngre Redaktion, der ligger til Grund for det nysnævnte andet og tredje Uddrag i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, må anføres en så godt som fuldstændig Slægtebog, der findes bagest i det samme Håndskrift Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, men med en ny Foliering. Den er oprindelig skreven med en eller et Par SkrIVERHÆNDER, men således at der på mange Steder har været ladet Plads åben til senere Indskud, og på sådanne ubeskrevne Steder og også ellers, hvor der kunde findes Plads, har Lisbet Bryske egenhændig gjort en Mængde Tilføjelser i Håndskriftet, ligesom det er hende, der på de allerfleste Steder har skrevet Overskrifterne over dettes malede Våbenafbildninger. Og ikke sjældent har hun skrevet hele Blade, om hvilke man jævnlig kan konstatere, at de først bagefter er blevet indklæbede i Håndskriftet, men ganske vist af og til har fået Tilføjelser, som er skrevne af andre senere end Lisbet Bryskes egen Tekst²⁾). Hun har skrevet egenhændig i Håndskriftet i alt Fald endnu i 1639³⁾); og hun har

¹⁾ At Uddraget ikke er gjort efter nogen bevaret Tekst, fremgår af den Måde, hvorpå det omtaler »Fru Karen Myldter« (Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 1. Foliering Bl. 15 b L. 4—6), sammenholdt med den Formulering, som det tilsvarende Sted har fået i samme Håndskrifts 2. Foliering Bl. 46 b (jfr. Thottske Saml. Fol. 1078 S. 88, Thottske Saml. Fol. 1082 Bl. 45 b og det nedenfor nævnte Ovesholm-Håndskrift Bl. 39 b, på hvilke sidste 3 Steder »Karen Myldters Navn er gået helt ud). Og endvidere har Uddraget på sit Bl. 28 a—29 a et Afsnit om Familien Arenfeldt, om hvilket der i Uddragets Kilde har været gjort en Del Bemærkninger, der fastslår Afsnittets Urigtighed; og som en Følge af disse Bemærkninger er det pågældende Afsnit helt udeladt i selve den Lisbet-Bryske-Tekst, der findes i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering (efter Bl. 214 a) og ligeledes i Thottske Saml. Fol. 1078 (efter S. 470). (Derimod fandtes Afsnittet oprindelig i Lund-Håndskriftet Bl. 166 a—167 a; men det er her atter overstreget, idet der i Margenen er tilføjet nogle af (men ikke alle) de Bemærkninger, som i Uddraget i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 1. Foliering Bl. 28 a og 29 a skal godtgøre Afsnittets Urigtighed. Og ligeledes findes Afsnittet endnu (uoverstreget) i Thottske Saml. Fol. 1082 Bl. 234 b—236 a, men med tilføjede Bemærkninger om dets Urigtighed.)

²⁾ Således Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering Bl. 53, 55—58, 65—66, 70, 80, 84—85 II, 88, 92, 94—95, 100—1, 103, 104 II—111, 120—22, 129—33, 136—37, 153—54. 165 I—II, 174, 179, 188.

³⁾ Sstds. Bl. 20 a og 81 b nævner hun henholdsvis Knud Ulfeldt Christopherssøns I. og Bjørn Ulfeldt Christopherssøns I. Giftermål, der begge fandt Sted 1639 (Danm. Adels Aarbog 1923 II. 529 f.).

bag efter den egentlige Slægtebogstekst egenhændig gjort forskellige andre Optegnelser i Håndskriftet, således om sin 1. Mands Aner og om sine egne Aner¹⁾.

Som allerede antydet, er der gjort Tilføjelser i den her omhandlede Slægtebogstekst også efter, at Lisbet Bryske havde skrevet i den. Den mest bekendte af dem, der har foretaget sådanne yngre Tilføjelser, er Slægtebogs-Forfatterinden Tale Ulfstand²⁾; og ligesom hun anden Steds roser sin Mand Palle Urne³⁾, kan man også i den her omhandlede Tekst finde et indirekte Udtryk for det samme, idet hun her til hans Navn knytter Ønsket: »Gud beuare ham lunge och vell, amen«⁴⁾. En anden Hånd (som det ikke er lykkedes at identificere) har interesseret sig stærkt for Familien Akeleye⁵⁾, men supplerer tillige Teksten på andre Punkter⁶⁾.

Hænder, der skriver Svensk, gør også af og til Tilføjelser i Teksten⁷⁾; og en af disse svenske Hænder har forsynet nogle autobiografiske Optegnelser, som Kansleren Peder Reedtz († 1674) egenhændig har gjort på 2 bag i Håndskriftet løst indlagte Ark, med Påtegningen »Kort anteckning aff h. ricks cancellerns i Danne-marck höghwählborne Peter Ridtzes lefwernes lopp«. Under disse Omstændigheder er det mindre påfaldende, at selve Håndskriftet i sin nuværende Indbinding bærer den svenske Rygtitel »Danske slægtebook«. Og det viser sig da også, at den svenske Hånd, der har påtegnet Peder Reetz's Autobiografi, tilhører en ikke ubekendt svensk Embedsmand, nemlig Hofkansleren Wilhelm Julius Coyet († 1709)⁸⁾, der ejede Lyngbygaard i Skåne (det nuværende Trolle-Ljungby), hvor der var blevet samlet et betydeligt Bibliotek. At Peder Reedtz's autobiografiske Optegnelser kom i Coyets Besiddelse, er ret forklarligt i Betragtning af, at Peder Reedtz's Enke Arne Ramel havde en Broder, der var gift med en Søster til Coyets 3. Hustru⁹⁾. Biblioteket og Arkivet på Lyngbygaard blev imidlertid under den store nordiske Krig gjort til Krigsbytte af de Danske; og blandt de Coyet'ske Håndskrifter, der således kom tilbage til

¹⁾ Håndskriftets 2. Foliering Bl. 216 b—218 a. Jfr. andre egenhændige Optegnelser af hende sstds. Bl. 218 b—219 a, 221 a—224 b, 226 a.

²⁾ Hendes Hånd forekommer således i Håndskriftets 2. Foliering Bl. 4 a, 19 b, 24 b, 25 b, 28 a, 29 b, 32 b, 34 a osv.

³⁾ Se Dansk biograf. Lexikon XVIII. 66 og Personalthist. Tidsskr. 9. R. II. 17 f.

⁴⁾ Håndskriftets 2. Foliering Bl. 36 a.

⁵⁾ Sstds. Bl. 49 a, 50 a, 88 a, 154 a.

⁶⁾ Således sstds. Bl. 61 b, 102 a, 103 b osv.

⁷⁾ Således sstds. Bl. 36 a og Sedler indhæftede mellem Bl. 28 og 29 (2 forskellige Hænder).

⁸⁾ Hans Hånd til Sammenligning kan findes i R.A. Arkivsager fra Lyngbygaard Pk. IX, Lægget »Breff från h. hofcancelleren Coyet sielff.

⁹⁾ Danm. Adels Aarvog 1902 S. 284, 1925 S. 498.

Danmark, nævner en gammel Fortegnelse som det allerførste et Håndskrift, der åbenbart er Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, skønt dette Håndskrift intet Sted bærer Coyets Navn¹⁾.

Nær beslægtet med den i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085's 2. Foliering indeholdte Lisbet-Bryske-Tekst er en Tekst, der findes i en Slægtebog, som nu opbevares på Ovesholm i Skåne, og som jeg ved Ejerens, Hr. Greve R. Hamiltons, Velvillie, har haft til Låns i København²⁾. Håndskriftet, hvis første Sider nu mangler, nævner på Bl. 205 b, at hvad der står forud for denne Side, »er vdskreffuen effter en slectebog, haffuer været fru Lisbeth Bryskes«. Efter at have givet et Register til denne forudgående Del meddeler Håndskriftet på Bl. 211 a, at »dette effterskreffne er vdskreffuett effter nogett, som haffuer været sl. fru Beathe Hvittfeldz«, hvorved der sigtes til en i 1626 afdød slægtebogs-interesseret Adelsdame, der var Søster til Historikeren Arild Huitfeldt og gift med Knud Ulfeldt til Svendstrup, der døde 1586³⁾. Hvor langt denne Ovesholm-Håndskriftets Afhængighed af Beate Huitfeldt har strakt sig, er dog tvivlsomt; ganske vist omtaler Håndskriftet på Bl. 226 b 3 Duge, »som fru Metthe Grubbe, Axell Rosenkrantzis till Glimminge, haffuer laant fru Beathe Hvittfeld«; men at den kort derefter begyndende ny slægtebogs-agtige Del af Håndskriftet stammer fra Beate Huitfeldt, vil næppe kunne bevises⁴⁾, og Overskriften til et

¹⁾ Ny kgl. Saml. 4to 2231 b S. 1. Jfr. Erichsen, Udsigt ov. den gamle Manuscript-Saml. S. 122 L. 9, hvor Håndskriftet ligeledes nævnes, men uden at der tales om dets Forbindelse med Coyet, medens der L. 5 på samme Side opføres en fra Coyets Bibliotek stammende Slægtebog.

²⁾ Se om dette Håndskrift Danm. Adels Aarbog 1923 S. 545 f. (jfr. 1927 II. 90) og Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 8.

³⁾ Se om hende Dansk biograf. Lexikon VIII. 151, Danm. Adels Aarbog 1887 S. 219 og Hist. tidsskr. f. Skåneland II. 49 f.

⁴⁾ Om nogen direkte Benyttelse af et Arbejde af Beate Huitfeldt selv kan her i ethvert Tilfælde ikke være Tale; thi hun døde, som nævnt, i 1626, og der omtales i denne senere Del af Ovesholm-Håndskriftet i alt Fald Begivenheder, der er indtrufne i 1640'erne (således Bl. 229 a L. 1—2, Bl. 245 b L. 10—11), ligesom der Bl. 238 a citeres »her Knud Ulfeldtz bog«, hvorved der sjensynlig sigtes ikke til Beate Huitfeldts Mand, men til hendes Sønneson, en yngre, historisk og personalhistorisk interesseret Knud Ulfeldt (jfr. om disse hans Interesser: Festskrift til Kristian Erslev fra danske Historikere S. 331 f.). — Det kan nævnes, at det her omhandlede Afsnit af Ovesholm-Håndskriftet på adskillige Steder, men ikke overalt, viser ret nært Slægtskab med den såkaldte »Jytte Gyldenstjernes Slægtebog«; således forekommer de karakteristiske Meddelelser om Medlemmer af Slægterne Venstermand og Vasspyd, som Thiset har trykt i Personalhist. Tidsskr. 5. R. IV. 6 f. og 18 efter »Jytte Gyldenstjerne«, i beslægtet Skikkelse i Ovesholm-Håndskriftet Bl. 230 b, 231 a og 234 b.

nyt Register, der begynder på Bl. 253 a, taler da også om, hvad »jøg paa *atskillige* steder haffuer sancked«¹⁾.

Den Del af Ovesholm-Håndskriftet, der er af Interesse for Lisbet-Bryske-Teksterne, er jo imidlertid dets 1. Del. Lisbet Bryskes egen Hånd forekommer overhovedet ikke i Håndskriftet, der helt igennem (også indbefattet den Del af det, der følger efter Lisbet-Bryske-Teksten) er skrevet af kun 2 forskellige Hovedhænder, af hvilke den anden afløser den første på Bl. 151 b midt i et Punktum. Bøgge Hænder giver Pennetegninger af Våbenskjolde (uden Hjelm eller Hjelmtegn); men allerede den første Hånd lader ofte disse Skjolde stå tomme uden at tegne Våben i dem, og når Våbnene findes, er de også kun tegnede med Pen og kun tarvelig udførte; og den anden Hovedhånd har vistnok aldrig selv indtegnet Våbenmærker i de i Lisbet-Bryske-Teksten forekommende Skjolde²⁾.

Den Lisbet-Bryske-Tekst, der forekommer i Ovesholm-Håndskriftet, viser, som allerede antydet, nærmest Slægtskab med Teksten i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085's 2. Foliering³⁾. Ovesholm-Teksten har mange af de af Lisbet Bryske gjorte egenhændige Tilføjelser i Håndskriftet i Gl. kgl. Saml., men mangler dog andre af dem, og også på anden Måde viser der sig Afvigelser mellem de 2 Tekster. Særlig kan det nævnes, at Ovesholm-Teksten på mange Punkter er væsentlig udførligere end den anden og således ofte omtaler Begivenheder fra noget nyere Tider. Det viser sig på adskillige Steder, at Ovesholm-Håndskriftets første Hovedhånd nævner noget, der er indtruffet i 1660'erne (1663 og 1665⁴⁾), og Håndskriftets anden Hovedhånd anfører endogså et Dødsfald, der ifølge en noget ubestemt Angivelse på et andet Sted først skal være ind-

¹⁾ På de derefter følgende Blade i Ovesholm-Håndskriftet (således Bl. 254 a—255 b) opregnes forskellige Personers Aner, hentede fra Personernes Ligprædikener, og heriblandt Aner for Mennesker, der først døde 1652 og 1653 (Axel Gyldenstjerne og Margrethe Lunge i Håndskriftets Bl. 257 b—268 b; jfr. Danm. Adels Aarbog 1926 II. 32 f. og 1891 S. 158).

²⁾ De få Våbenmærker, der findes i denne Del af Håndskriftet, (Bl. 163 b, 162 a, 168 a) er alle indtegnede i Skjoldene med Blyant, og de viser alle en særlig Interesse for Familien Becks og de i den indgiftede Personers Våben (mulig på Grund af den i 1710 afdøde Lave Becks Giftermål med en Datter af Corfits Ulfeldt og Leonora Christina).

³⁾ De har således begge ved deres Slutning et Afsnit om Slægterne Sværskov, der i alt væsentligt stemmer overens i de 2 Tekster (Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering Bl. 226 a; Ovesholm-Teksten Bl. 203 b).

⁴⁾ Bl. 86 b L. 5 og 139 b L. 3 f. n., sammenholdt med Danm. Adels Aarbog, henholdsvis 1928 II. 28 og 1926 II. 36. Når det derimod Bl. 107 b om Elsebe Sandberg, der døde 1667 (Danm. Adels Aarbog 1901 S. 447) hedder, at »hun dør vforseet en gammel jomfru«, er det vel ikke helt utænkeligt, at dette kan være skrevet på et Tidspunkt, hvor vedkommende endnu levede, men hvor Nedskriveren anså det for udelukket, at hun skulde blive gift.

truffet c. 1680¹⁾. Denne anden Hovedhånd i Håndskriftet er det ikke lykkedes at identificere; hvad derimod den første Hovedhånd angår, der som før nævnt har skrevet hele den første Del af Håndskriftet indtil Bl. 151 b, udtaler den et Sted²⁾: »Den 3de Laxmand Gyldenstiern oc fru Margrette Frisis datter Lene Gyldenstiern hun holder hus paa Biersgaard; Gud lade sin fred oc beskiermelse vere offver hinde oc vnde hinder saa at holde hus i disse jordiske boliger, hun maa siden besidde di euige boliger«³⁾. Hvem der har skrevet denne Passus i selve det bevarede Håndskrift, kunde måske være tvivlsomt, hvis man vilde antage den for en senere Afskrift; men man vil selvfølgelig straks tænke sig, at den i alt Fald oprindeligt er affattet af den nævnte Lene Gyldenstjerne Laxmands datter selv⁴⁾. Og eftersøger man så hendes Hånd⁵⁾, viser det sig, at denne i Virkeligheden er identisk med den første Hovedhånd i Ovesholm-Håndskriftet, og at det altså er Lene Gyldenstjerne, der selv har skrevet hele den første Del (mere end Halvdelen) af dette. Men hvor selvstændig en Forfattervirksomhed hun herved har udøvet, eller om med andre Ord de Steder, hvor Ovesholm-Teksten har mere end andre kendte Lisbet-Brysketkster, også skulde være affattede af hende, er umuligt at afgøre; selv om det ovenfor citerede Sted utvivlsomt er forfattet af hende selv, kunde jo mange af de øvrige Afbølgelser, som Ovesholm-Håndskriftet har fra andre nu foreliggende Tekster, hidrøre fra, at Ovesholm-Teksten havde afskrevet et nu ukendt Forlæg.

Af Tilføjelser, som er gjorte senere med andre Hænder end Hovedhænderne, har Ovesholm-Håndskriftet ikke mange⁶⁾. Ligesom enkelte af dets Våbenafbildninger vidner om en særlig Interesse for den i Leonora Christinas Familie indgiftede Slægt Beck⁷⁾, er der adskillige af de yngre, skrevne Tilføjelser, der beskæftiger sig med Familien Ulfeldt, således med Leonora Christinas Børn og hendes Søster Hedevis Børn med Ebbe Ulfeldt⁸⁾. Ebbe Ulfeldt

1) Bl. 201 a L. 5, sammenholdt med Danm. Adels Aarvog 1923 S. 529.

2) Bl. 140 a.

3) En anden Hånd har derefter tilføjet, at hun døde på sin Fædrenegård »Bierbgaard« 1679 2. Maj.

4) Se om hende Danm. Adels Aarvog 1926 II. 34; den omtalte Gård er det nuværende Bjersgård i N.-Åsbo H.

5) Den findes i en Jordebog over Bjersgård, der er dateret 1676 6. Juli og helt igennem skreven egenhændigt af hende (Rigsarkivet, den tidligere Samling »Skånske Handlinger« Nr. 362).

6) Se dets Bl. 99 a, 100 b, 101 b, 140 a, 181 b, 189 b, 200 a, 243 b.

7) Ovfr. S. 10 Note 2.

8) Håndskriftets Bl. 99 a, 200 a (begge Støder én og samme Hånd, og den samme Hånd som en Tilføjelse Bl. 181 b om den tredje Søster Christianes Børn).

ejede jo Ovesholm; men der er ikke i Håndskriftet påtruffet nogen Oplysning om, hvorledes det er kommet til denne Gård.

Det er nævnt ovenfor¹⁾, at det nu i København opbevarede Håndskrift Gl. kgl. Saml. Fol. 1085 bærer ret tydelige Spor fra den Tid, da det fandtes i Sverige. Modsat er der meget lidt i Ovesholm-Håndskriftet, der tyder på, at Nedskrivningen af dette efter al Sandsynlighed først er begyndt efter Freden i Roskilde, og at det i så lang Tid har været i Sverige. Begge dets Hovedhænder skriver Dansk; og de senere Tilføjelser består ganske vist for en stor Del kun af Navne, hvor Sproget altså ingen Rolle spiller, men heller ikke disse Tilføjelsers Sprog ses at være påvirket af Svensk, når undtages, at Ordet »små« engang er skrevet med svensk å²⁾.

En Tekst, der er nær beslægtet med Lisbet-Bryske-Teksten i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085's 2. Foliering, er en, der foreligger i Thottske Saml. Fol. 1078. Dette sidste Håndskrift, i hvilket Lisbet Bryskes egen Hånd overhovedet ikke forekommer, er indbundet i et Bind, der har Bogstaverne H P W og K M indpressede på Forsiden og »Anno 1643« på Bagsiden; der kan heraf sluttes, at Håndskriftet i Året 1643 har tilhørt Ægteparret Henning Pogwisch og Karen Marsvin³⁾, og der er næppe Grund til at betvivle, at det er de samme Ejere, der også har ladet Håndskriftet afskrive. Meget ældre end 1643 kan dette i ethvert Fald ikke være; thi dets oprindelige Hånd (der gør Indtryk af at være en Skriverhånd) har straks ved den første Nedskrivning været i Stand til at medtage de samme Efterretninger om Begivenheder i 1639, der, som ovenfor⁴⁾ nævnt, findes i Teksten i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085. Disse Efterretninger meddeles i de samme Udtryk begge Steder⁵⁾; og også på anden Måde fremtræder det nære Slægtskab mellem de 2 Tekster. Håndskriftet i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085 henviser ofte til et andet Sted i Håndskriftet, hvor den samme Person omtales, og disse Henvisninger er, så vidt man kan dømme efter foretagne Stikprøver, rigtig anbragte. Lignende Henvisninger benyttes også i Thottske Saml. Fol. 1078, og det kan nu og da være nøjagtig de samme Tal, der forekommer dér og i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, men med den væsentlige Forskel, at Henvisningerne passer i dette sidste Hånd-

¹⁾ S. 8.

²⁾ Håndskriftets Bl. 99 a.

³⁾ Omtalte Dansk biograf. Lexikon XIII. 200 f. og Danm. Adels Aar-bog 1904 S. 281 (jfr. Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 27).

⁴⁾ S. 7.

⁵⁾ Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering Bl. 20 a, 81 b; Thottske Saml. Fol. 1078 S. 35, 166.

skrift, men aldeles ikke i Thottske Saml. Fol. 1078¹). Håndskriftet i Thottske Saml. er altså afhængigt af det andet; men der kan ikke foreligge nogen direkte Benyttelse. Det er nemlig en Undtagelse, at der ved Blad-Henvisningerne forekommer de samme Tal i de 2 Tekster; oftest er Tallene forskellige, og det på den Måde, at Tallene i Thottske Saml. Fol. 1078, der altså i så Fald ikke henviser til den anden Teksts Bladtal, heller ikke passer til deres egen Tekst²). Der må med andre Ord have eksisteret et nu tabt Mellemlid, som har været den direkte Kilde for Thottske Saml. Fol. 1078, og som må antages at have haft Henvisninger til de samme Bladtal, som anføres i dette. Og af et sådant tabt Mellemlid kan også de Afvigelser forklares, der ellers forekommer mellem Gl. kgl. Saml. Fol. 1085 og den oprindelige Tekst i Thottske Saml. Fol. 1078; Forholdet er nemlig det, at ikke blot de samme Fakta kan meddeles på en lidt forskellig Måde i de 2 Tekster³), men at også hver af Teksterne ikke sjældent indeholder noget, som helt mangler i den anden⁴). Det må da antages, at Lisbet Bryske har gjort Tilføjelser ikke blot i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, men også i det nu forsvundne Mellemlid; men det er sket på en sådan Måde, at der kan findes Tilføjelser af hende i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, som ikke forekommer i Thottske Saml. Fol. 1078⁵).

Thottske Saml. Fol. 1078 har farvelagte Våbenafbildninger, der imidlertid afviger fra dem i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085 dels ved at være tegnede i trykte Chabloner og dels ved at være forsynede med Hjelme og Hjelmtegn, der mangler i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085. Det Thottske Håndskrift har fået adskillige senere Tilføjelser,

¹) Se således Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering Bl. 10 a, 11 a, 23 b og delvis 34 a, sammenholdt med Thottske Saml. Fol. 1078, henholdsvis S. 17, 19, 41 og delvis 63.

²) Hverken til dennes nuværende, noget yngre Sidetal eller til de ældre Bladtal, der delvis kan skimtes under Sidetallene.

³) Sammenlign således Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering Bl. 11 b og Thottske Saml. Fol. 1078 S. 21.

⁴) Thottske Saml. Fol. 1078 S. 12, 15, 23, 27, 48, 49, 56 osv. har mere end Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering, henholdsvis Bl. 7 b, 9 a, 12 b, 14 b, 26 b, 27 a, 30 b osv. Omvendt har Gl. kgl. Saml., anf. St. Bl. 5 a, 49 b, 172 b—173 a osv. mere end Thottske Saml. Fol. 1078, henholdsvis S. 7, 95, 372 osv. — Det kan nævnes, at Thottske Saml. Fol. 1078 S. 277 henviser til »det 46 blad i min anden bog«, en Henvisning, der ikke findes på det tilsvarende Sted i nogen af de andre kendte Tekster af Lisbet Bryskes Lunge-Type undtagen i det nedennævnte, direkte efter Thottske Saml. Fol. 1078 afskrevne Håndskrift Ny kgl. Saml. Fol. 773 S. 277. Men hvad der menes med denne »anden bog«, og hvem den jeg er, der her taler i første Person, er det ikke lykkedes at udfinde.

⁵) Se således Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering Bl. 13 b, 18 a, 19 b, 21 a, 24 b osv. sammenlignet med Thottske Saml. Fol. 1078, henholdsvis S. 25, 30—31, 33, 37, 43—44 osv.

gjorte med andre Hænder. En af disse Hænder tilhører den tidligere¹⁾ omtalte Sophie Sehested Clausdatter²⁾; og på et Par Steder³⁾ forekommer utvivlsomt den Birgitte Skeels Hånd, der døde 1699 i sit 3. Ægteskab med Knud Thott og også anden Steds fra er kendt som personalhistorisk interesseret⁴⁾. Men den Hånd, som man lægger mest Mærke til i Håndskriftet (bortset fra dettes egentlige Skriverhånd), turde være den bekendte Historiker Niels Slanges († 1737)⁵⁾. Han har gjort en lang Række Tilføjelser i Håndskriftets Slægtbogstekst⁶⁾, og han har på et Blad forud for denne ladet indføre en Del Oplysninger om den lærde Holger Rosenkrantz's Forfædre og Liv, hvoraf han egenhændig har skrevet Begyndelsen og Slutningen. Han har endvidere ladet afskrive i Håndskriftet den københavnske Reces af 1536 30. Oktbr.⁷⁾ og indleder Afskriften med en egenhændig, ret udførlig Angivelse af Grunden til Afskrivningen⁸⁾; og et bag i Håndskriftet⁹⁾ indført alfabetisk Register er i alt væsentligt skrevet med hans egen Hånd. Der kan under disse Omstændigheder næppe være Tvivl om, at Slange en Tid har ejet Håndskriftet. Men ganske vist finder man i det nævnte alfabetiske Register en Del Tilføjelser, som er gjorte med en anden Hånd, der er omtrent samtidig med Slanges og også træffes ret hyppig inde i Teksten, hvor den navnlig udfylder manglende Person- eller Stednavne¹⁰⁾. Denne Hånd er den samme, som ligeledes skriver Rettelser og Tilføjelser i Håndskriftet Ny kgl. Saml. Fol. 775¹¹⁾, som vi vil komme tilbage til nedenfor. Den sidstnævnte Hånd må efter, hvad Klevenfeldt anfører på det første beskrevne Blad af Ny kgl. Saml. Fol. 775, antages at tilhøre Gehejmeråd og Overceremonimester Vincents Lerche († 1742); og dette viser sig også

1) Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 27, 9. R. II. 34. Til, hvad dér er anført, kan føjes, at hendes Hånd ligeledes findes i Karen Brahes Bibliotek Nr. 859 (Vogelsangs Fortegnelse Nr. 301) Bl. 12 b, 20 a, 29 a og 30 a.

2) Hendes Hånd forekommer i Håndskriftets S. 20, 59, 68, 77, 115, 129, 136, 173, 222, 246, 348.

3) Håndskriftets S. 24, 27.

4) Se om hende Dansk biograf. Lexikon XVI. 15 og Danm. Adels Aar bog 1901 S. 418, om hendes personalhistoriske Interesse og om hendes Hånd Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 12.

5) Hans Hånd til Sammenligning kan findes i RA. Danske Kanc. Ark., Henlagte Sager 1711 7. Oktbr., 1712 6. Febr.

6) Således S. 67, 126, 128, 130, 133, 196, 329, 346, Seddel ved S. 457 osv.

7) Håndskriftets Bl. 249 a—270 a.

8) Håndskriftets Bl. 248 a.

9) Bl. 298 a—300 a.

10) Således S. 1, 58, 72, 79, 81, 89, 93, 95, 97 osv. osv.

11) Se således Ordene »Tornkrantz« og »Webner« i Thottske Saml. Fol. 1078 Bl. 300 a og i Ny kgl. Saml. Fol. 775 S. 305.

at være rigtigt, når man sammenligner Hånden med Vincents Lerches Hånd, som den forekommer andre Steder¹⁾.

En Afskrift af Thottske Saml. Fol. 1078 er Ny kgl. Saml. Fol. 773, der er skrevet med en Skriverhånd fra c. 1700 eller Begyndelsen af det 18. Århundrede og kun i sin første Del har Våbenafbildninger (der tilmed ikke er malede helt færdige). At Kilden for Ny kgl. Saml. Fol. 773 er Thottske Saml. Fol. 1078, fremgår af, at de begge har det ovennævnte Afsnit om Holger Rosenkrantz den lærde, ligesom hvad der følger efter den egentlige Slægtbogstekst, (hvoriblandt Afskriften af Recessen af 1536) er det samme i de 2 Håndskrifter²⁾. Dog er Håndskrifternes Register indført bagi i Thottske Saml., men foran i det yngre Håndskrift, og Registret mangler i det sidste nogle af de Rettelser og Tilføjelser, som senere er gjorte til det i Thottske Saml. Fol. 1078. Og m. H. t. selve Slægtbogsteksten viser det sig, at denne i Ny kgl. Saml. Fol. 773 ganske vist har mange af de yngre Tilføjelser, der er gjorte i Thottske Saml. Fol. 1078 (således de fleste af Sophie Sehesteds³⁾ og alle Birgitte Skeels⁴⁾), men dog mangler alle dem, som dér skyldes Vincents Lerches Hånd. Hvad Slanges egenhændige Tilføjelser i selve Slægtbogsteksten i Thottske Saml. Fol. 1078 angår, udelader Skrивeren i Ny kgl. Saml. Fol. 773 alle dem, der er knyttede til de i dette sidste Håndskrift udeladte Våbenafbildninger, og også enkelte andre⁵⁾; og når han medtager nogle af Slanges egenhændige

¹⁾ Hans Hånd findes med Navns Underskrift i RA. Incl. til Sjæll. Reg. 1708 Nr. 188 og i RA. Frederik IV.s Kabinetsarkiv, Indk. Ansøgn. 1707 I. Juni og Uden Datum; og det er øjensynlig også hans Hand, der skriver Påtegninger på de i Rigsarkivet opbevarede Dele af Ordenskapitlets Arkiv, der indeholder indkomne Breve fra Tiden omkring 1700 (f. Eks. Pakken: Breve angaaende Riddere af Dannebrogen i Frederik IV.s Tid). Derimod kan 2 Breve fra ham, som findes i RA. Rentekammerarkivet, Breve, Dokumenter og Akter vedk. partikulære Personer 1679—1848, Pakken Le-Li, ikke antages at være skrevne med hans egen Hånd. Og den i Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 70 omtalte, i Rigsarkivet opbevarede Kopibog for Ordenssekretæren for Tiden 1690—1740 er kun for en mindre Del skreven med hans egen Hånd; denne forekommer S. 278—357 og paa de fleste af Siderne fra S. 521 til Bindets Slutning.

²⁾ Thottske Saml. Fol. 1078 Bl. 246 a—270 a. Ny kgl. Saml. Fol. 773 S. 467—504.

³⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 773 S. 59, 115, 129, 132, 140, 173, 222, 246, 348. Når nogle andre af Sophie Sehesteds Tilføjelser i Thottske Saml. mangler helt eller delvis i Ny kgl. Saml. (S. 20, 68, 77), må det da skyldes tilfældige Årsager, såsom at de har stået ved en Våbenafbildning, der ikke er medtaget i Afskriften, eller at de måske ikke har kunnet læses af dennes Skrивer.

⁴⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 773 S. 24, 27.

⁵⁾ Således de i Thottske Saml. mellem S. 344 og 345 og mellem S. 456 og 457 indlagte Sedler, og Tilføjelser i Thottske Saml. S. 346.

Tilføjelser, standser han undertiden midt i dem¹⁾, formodentlig fordi de ikke har været fuldførte af Slange, da Skriveren afskrev Teksten.

Håndskriftet *Thottske Saml. Fol. 1082* (i hvilket Lisbet Bryskes egen Hånd ikke forekommer) indeholder en i 2. Halvdel af det 17. Århundrede skreven Slægtetogstekst, der viser nært Slægtskab med Teksterne i *Gl. kgl. Saml. Fol. 1085*, 2. Foliering, og i *Thottske Saml. Fol. 1078*. Teksten i *Thottske Saml. Fol. 1082* er dog ikke afskreven direkte efter nogen af disse sidste. Dens oprindelige Hånd går ikke så langt ned i Tiden som de og har f. Eks. ikke de ovenfor²⁾ nævnte Begivenheder af 1639, der forekommer i de 2 andre Håndskrifter; men omvendt sker det ikke sjældent, at den oprindelige Hånd i *Thottske Saml. Fol. 1082* giver Oplysninger, som mangler i de 2 andre Tekster³⁾. *Thottske Saml. Fol. 1082* har Henvisninger til andre Blade i Teksten, Henvisninger, der oftest nævner ganske de samme Bladtal, som citeres på de tilsvarende Steder i *Thottske Saml. Fol. 1078*. Og ganske vist passer Henvisningerne ikke altid i *Thottske Saml. Fol. 1082*; men det er dog her (i alt Fald ved Henvisninger til de højere Bladtal) ikke helt sjældent, at de gør det. Slægtetogsteksten i *Thottske Saml. Fol. 1082* (der er uden malede Våbenafbildninger og heller ikke har mange, som er tegnede med Pen) er i sin nuværende Skikkelse øjensynlig foranlediget afskreven af den ovenfor⁴⁾ omtalte Niels Juul Axelssøn; det er nemlig ham, der har skrevet Tekstens første 2½ Linie⁵⁾, som derpå fortsættes af en Skriverhånd, og han har ligeledes gjort Tilføjelser på en Mængde andre Sider i Teksten⁶⁾. Endvidere har han åbenbart været nævnt på et nu manglende Titelblad; dette fremgår af den Måde, hvorpå Håndskriftet beskrives i et Par trykte Auktionskataloger, der viser, at det tidligere har tilhørt Frederik Rostgaard og derefter Grev Christian Danneskjold-Samsøe († 1728)⁷⁾. Den bekendte Peder Dyrskjøt († 1707), der og-

1) *Ny kgl. Saml. Fol. 773 S. 329, 429.*

2) *S. 7, 12.*

3) Se således Randnoten i *Thottske Saml. Fol. 1082 Bl. 13 a* (der i Håndskriftets Forlæg må være skreven i Tiden 1631—35, jfr. *Dansk biograf. Lexikon IX. 395 f.*) samt *Bl. 159 a—b* med de nøjagtige Dagsangivelser (den sidste 1633 7. Juli).

4) *S. 5.*

5) *På Bl. 1 a.*

6) Således *Bl. 1 a, 4 a—b, 16 a, 19 a, 40 b, 46 a, 47 a, 49 b, 55 a, 70 b, 74 b, 75 a* (på disse 2 Sider om hans egen nærmeste Slægt), *77 b, 78 a, 79 a, 96 II b, 207 b, 208 a* osv. osv.

7) *Bibliotheca Rostgardiana (Hafniæ (1726)) S. 540 Nr. 952; Bibliotheca Danescholdiana (Havniæ (1732)) S. 431 Nr. 398; jfr. Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 23.*

så anden Steds fra vides at have stået i Forbindelse med Niels Juul Axelssøn¹⁾, har forsynet Slægtbogsteksten med et egenhændig skrevet Register²⁾, ligesom han har gjort en Del Tilføjelser rundt om i Håndskriftet³⁾, men langt fra i det Omfang som Niels Juul.

Slægtbogsteksten i Thottske Saml. Fol. 1082 går, selv når Peder Dyrskjøts Register medregnes, ikke længere end til Håndskriftets Bl. 241; hele den øvrige Del af Håndskriftet består af forskellige Samlinger til Adelshistorien, skrevne til forskellige Tider og af forskellige Hænder. Flere af disse Optegnelser må være ældre end den Tid, da Niels Juul Axelssøn optrådte som Samler; en Del, som formentlig er afskrevet efter Vibeke Podebusk, synes skrevet med en Hånd, der tilhører Slutningen af det 16. Århundrede⁴⁾, og når der blandt disse Optegnelser forekommer en Tilføjelse med den bekendte Sophie Brahes egen Hånd⁵⁾, kan denne Tilføjelse, eftersom Sophie Brahe døde 1643 og Niels Juul var født 1634, ikke være skreven, efter at Niels Juul havde begyndt sin selvstændige Samlervirksomhed. Men på mangfoldige andre Steder i den efter Slægtbogsteksten følgende Del af Håndskriftet træffer man Niels Juuls Hånd. Han har således afskrevet en stor Del af den i Håndskriftet indførte Rimkrønike om »De Billers, Jenses Sønners, 16 Aner⁶⁾ og ligeledes rundt omkring gjort mange Tilføjelser; og på

1) Saml. til jydsk Hist. III. 272, 275, 276. Et andet Tegn på Forbindelsen mellem Peder Dyrskjøt og Niels Juul Axelssøn haves i et Slægtbogs-håndskrift, der findes i Ribe Katedralskoles Bibliotek, Grønlands Samlinger VI. 61 under Bogstavet T og indeholder mange Tilføjelser med Niels Juuls Hånd og ligeledes en Del (undertiden ret udførlige) med Peder Dyrskjøts.

2) Håndskriftets Bl. 240 b—241 a.

3) Bl. 10 b, 51 a, 67 a, 96 I a, 100 b, 102 a, 104 a, 118 b, 413 b.

4) Håndskriftets Bl. 334 a—352 a.

5) Bl. 350 b.

6) Håndskriftets Bl. 320 a—333 a. — Jfr. om dette Arbejde — der er udgivet af Rørdam (Klaus Lyskander: Billeslægtens Rimkrønike, København 1888) — Rørdam, Klavs Christoffersen Lyskanders Levned S. 26—33, 104—6 og L. Weibull i Hist. tidskr. f. Skåneland II. 42. Ifølge Weibull, der støtter sig på en Udtalelse af Tyge Brahes bekendte Søster Sophie Brahe, skulde Skriftets Fremstilling af de første 8 Aner, som det behandler, allerede være bleven til i Sophie Brahes Mormoder Lisbet Ulfstands Tid, der døde 1540, så at Lyskander for dette Afsnits Vedkommende kun kan betragtes som Bearbejder. Sophie Brahes Udtalelse er mærkelig, og man kan vist rolig sige, at det i så Fald må have drejet sig om en meget grundig Bearbejdelse. Det vil vistnok falde meget vanskeligt for en Læser at finde nogen Forskel i formel Henseende mellem Værkets 2 Halvdele, der kunde tyde på 2 Forfattere fra forskellige Tider; og i det hele gør også den første Halvdel i rytmisk Henseende et så fremskredet Indtryk, at det forekommer meget usandsynligt, at den skulde være bleven til senest 1540, når man betænker det langt mere ubehjælpomme Præg, som Reformationstidens Poesi gennemgående har. Og der er Dele af Værkets første Halvdel, som det er ganske umuligt at henføre til Tiden før 1540. Hele det første Rim (om Lisbet Ulf-

et Afsnit af Håndskriftet, der indeholder personalhistoriske Oplysninger affattede på Svensk, har han skrevet: »Dette fick jeg i Sverig aff h. Steen Bielcke¹⁾. Der synes da at være al Grund til at antage, at de forskellige Bestanddele af Håndskriftet Thottske Saml. Fol. 1082 er forenede til en Helhed af Niels Juul Axelssøn.

Det kan nævnes, at den bekendte Ålborg-Biskop Jens Bircherod († 1708) et Sted giver et Uddrag, der fylder 1½ ret tæt skreven Folioside, af en Slægtbog, som han kalder »Fru Lisbeth Bryskes slectebog«, og om hvilken han selv siger, at den begynder med Hr. Aage Lunge og Fru Maren Basse²⁾, så at Bogen altså må høre til Lisbet Bryskes Lunge-Type. Nu vides det, at Biskop Bircherod stod i Forbindelse og Brevveksling med Peder Dyrskjøtt³⁾, så at der på Forhånd er nogen Sandsynlighed for, at den Lisbet-Bryske-Tekst, som han har benyttet, er Thottske Saml. Fol. 1082; og denne Sandsynlighed bliver til Vished, når man ser, at der i Bircherods Uddrag findes Enkeltheder, der i Thottske Saml. Fol. 1082 fremtræder som egenhændige Tilføjelser af Niels Juul Axelssøn⁴⁾ og således ikke forekommer i de andre Tekster af Lunge-Typen.

tands Søn Jens Bille), der først begynder med Ditmarskerkrigen 1559 og derefter fortsættes indtil Jens Billes Død 1575, må selvfølgelig være yngre end Lisbet Ulfstands Død i 1540; og det samme gælder hele Slutningen af det følgende Rim (om Lisbet Ulfstand selv) med Angivelsen af hendes Ægteskabs Varighed og Fortællingen om hendes Død, om hendes Mands Sorg derover og om hans Død 18 År senere. Også det 6. Rim (om Holger Henrikssøn Ulfstands Hustru), der fortæller om Sten Rosensparre og hans Fald ved Axtorna 1565, om hans Enke Mette Rosenkrantz's andet Giftermål og hendes Bygning af Vallø, om deres Søn Oluf Rosensparre og hans Hustru og hans Bygning af et Gravkapel ved Lyskanders Sognekirke Herfølge, er naturligvis yngre end 1540. Og at dette stærkt panegyriske Afsnit om Oluf Rosensparre og hans Forældre hidrører fra Lyskanders Pen, er let forklarligt. Selv om hans Forhold til Mette Rosenkrantz, der i øvrigt døde kort efter, at han var kommen til Herfølge, og til hendes Søn Oluf Rosensparre ikke altid var helt idyllisk (jfr. Rørdam, Klavs Christoffersen Lyskanders Løvned S. 20—23, 77—79, 125—30), var der jo fra Lyskanders Side al mulig Grund til at søge at stå sig godt med den ansete Adelsmand, hvis Gård Vester-Vallø kun lå en halv Mils Vej fra Herfølge, og som År 1600 fik Jus patronatus til Herfølge Kirke. Den af Lyskander selv skrevne Redaktion af Rimværket, der er udførligst i sin Omtale af Rosensparre'rne og som tidligere fandtes på Hvedholm (jfr. Rørdams Udgave af Digtet S. IX), men nu opbevares på det kongelige Bibliotek som Ny kgl. Saml. Fol. 1903, har da også på Bindets Yderside indtrykt: »F. L. G. 1604«, og disse Bogstaver betegner uden Tvivl Fru Lisbet Gyldenstjerne, der var gift med Oluf Rosensparre.

¹⁾ Bl. 358 a.

²⁾ Ledreborgske Håndskriftsaml. Fol. 421, 1. Paginering S. 13 f.

³⁾ Jfr. Saml. til jydsk Hist. III. 225—83.

⁴⁾ Bircherods i Note 2 nævnte Uddrag S. 13 har således Årstallene 1408 og 1629 og en Del Oplysninger om Børnene af Palle Rosenkrantz Axels-

Af Lisbet Bryskes Lunge-Type findes et Brudstykke i Håndskriftet *Thottske Saml. 4to 1876*; men det er kun et Brudstykke, og den Del, der findes, stemmer ikke helt med noget af de bevarede Håndskrifter, selv om man vil se bort fra den Mærkelighed, at Håndskriftet i *Thottske Saml.* ikke meddeler det, som det giver, i samme Rækkefølge som de andre Håndskrifter af Lunge-Typen. *Thottske Saml. 4to 1876* begynder med en Afskrift af »De Billers, Jenses Sønners, 16 Aner«¹⁾; derefter følger i Resten af Håndskriftet²⁾ Brudstykket af Lisbet-Bryske-Teksten, der er uden Våbenaffildninger og skrevet med en Hånd fra 2. Halvdel af det 17. Århundrede, uden at Lisbet Bryskes egen Hånd forekommer deri. Desværre havde jeg, da jeg blev opmærksom på Håndskriftets Sammenhæng med Lisbet-Bryske-Teksterne, ikke længere den af disse, der opbevares på *Ovesholm*³⁾, ved Hånden til en mere indgående Sammenligning; men der er ingen Grund til at antage, at Brudstykket i *Thottske Saml. 4to 1876* skulde være nærmere beslægtet med dette Håndskrift end med noget af de andre. Det af disse sidste, som Brudstykket i det *Thottske Kvarthåndskrift* må siges at stå nærmest ved, er *Thottske Saml. Fol. 1078* (og det derefter afskrevne *Ny kgl. Saml. Fol. 773*); *Thottske Saml. 4to 1876* har nemlig kun på ét Sted⁴⁾ Henvisninger til andre Bladtal, og disse Henvisninger, der ikke kan gælde Håndskriftets egne Blade, eftersom dette først er blevet folieret i den allernyeste Tid, anfører i alt væsentligt de samme Bladtal, som der henvises til på det tilsvarende Sted i *Thottske Saml. Fol. 1078*⁵⁾ (hvor Henvisningerne heller ikke passer).

Men som allerede antydet, er der ingen fuldstændig Overensstemmelse mellem Brudstykket i *Thottske Saml. 4to 1876* og de tilsvarende Sider i *Thottske Saml. Fol. 1078*; der kan findes Steder i den ene Tekst, som mangler i den anden, og omvendt. Og Ordenen af de Stykker, der findes i begge Tekster, er, som nævnt, heller ikke den samme begge Steder. *Kvart-Håndskriftets Slægtbogsdel* stemmer i sine første 11—12 Sider i det væsentlige med et

søn († 1642), der findes i *Thottske Saml. Fol. 1082*, henholdsvis *Bl. 1 a, 4 b og 4 b*.

¹⁾ Afskriften er nævnt i *Rørdams Udgave af dette Digt* (jfr. ovfr. S. 17 Note 6) S. X; den optager Håndskriftets *Bl. 1 a—43 b*.

²⁾ *Bl. 44 a—63 a*.

³⁾ Ovfr. S. 9—12.

⁴⁾ *Bl. 50 a*.

⁵⁾ S. 23. — På de tilsvarende Steder i *Gl. kgl. Saml. Fol. 1085* (2. Foli-ering *Bl. 12 b*) og *Thottske Saml. Fol. 1082* (*Bl. 12 a*) findes slet ingen Bladhenvvisninger. Og Håndskriftet »*Danska geneal. m. m. 8*« i *Landsarkivet i Lund* har på det tilsvarende Sted (*Bl. 9 b*) kun én Bladhenvvisning, og den stemmer ikke med *Thottske Saml. 4to 1876 Bl. 50 a*.

lignende Antal Sider af Folio-Håndskriftet, men ganske vist ikke med dettes første Sider¹⁾. Derefter udtaler Kvart-Håndskriftet selv om et Ægtepars Døtre, at dem »røris her intet om paa denne sted, mens findis her bage udi indført«²⁾, og efter at Kvart-Håndskriftet på de nærmest følgende Par Sider ikke har vist helt god Overensstemmelse med Folio-Håndskriftet³⁾, følger atter en Række Sider, der i det væsentlige stemmer med Folio-Håndskriftet, men med et Sted af dette, der findes forud for de før nævnte Sider, der viste nær Overensstemmelse mellem de 2 Tekster⁴⁾.

Af senere Tilføjelser indeholder Thottske Saml. 4to 1876 ikke særlig mange⁵⁾. Det kan dog nævnes, at der på et Par Steder⁶⁾ findes nogle Bemærkninger af en Mand, der har navngivet sig i en dateret Tilføjelse i et andet Håndskrift. Det viser sig dér, at han hed Frants Sørensen Loumann, og levede 1688⁷⁾; han var da »Fuld-mægtig« på Gården Ottestrup i Ørslev Sogn i Ringsted Herred⁸⁾ og kaldes i 1720 Forpagter på Gården⁹⁾, og han blev begravet 1732 30. Oktbr. i sit 75. År¹⁰⁾. Hans personalhistoriske Interesse fremgår yderligere af, at man kan finde hans Hånd endnu i et Par Håndskrifter vedrørende Adelshistorien¹¹⁾; og han har mulig fået denne Interesse vakt eller udviklet hos sit Herskab i sine yngre År¹²⁾.

1) Thottske Saml. 4to 1876 Bl. 44 a L. 1—49 b L. 8 f. n. Thottske Saml. Fol. 1078 S. 47—59.

2) Thottske Saml. 4to 1876 Bl. 49 b. I Overensstemmelse hermed findes det pågældende, til Thottske Saml. Fol. 1078 S. 59—61 svarende Stykke først i Kvart-Håndskriftets Slutning (Bl. 62 a L. 1—63 a L. 7).

3) Sammenlign dog Kvart-Håndskriftets Bl. 49 b L. 3 f. n.—51 b L. 6 f. n. med Folio-Håndskriftets S. 23—25.

4) Sammenlign Thottske Saml. 4to 1876 Bl. 51 b L. 5 f. n.—61 b L. 1 f. n. med Thottske Saml. Fol. 1078 S. 26—46.

5) Jeg ser her bort fra, at en anden Hånd blot har fornyet den gamle Skrift på en Række Steder, hvor den var bleven utydelig (således Bl. 1 b, 5 a, 9 a, 18 b osv.).

6) Bl. 6 a, 8 a, b, 26 b, 38 a, 55 b og især 56 a.

7) Thottske Saml. 4to 1870 Bl. 64 a (jfr. hans Hånd sstds. Bl. 8 a).

8) R.A. Ringsted og Sorø Amters Regnskab for Kop- og Ildstedskat 1688, Præstemantal Nr. 9, 5. Side.

9) R.A. Samme Amt, Bilag Nr. 11 vedk. Krigsstyr og Kopskat 1720.

10) Landsarkivet for Sjælland, Kirkebog for Ørslev (Ringsted Herred).

11) Thottske Saml. 4to 1892 (bl. a. på et Omslag). Rostgaardske Saml. Fol. 25 II under Krabbe.

12) Som Ejer af Ottestrup nævnes i 1688 Fru Birgitte Rantzau (se det ovfr. Note 8 anførte Sted); hun var Enke efter Corfitz Trolle og Datter af Frederik Rantzau og Ide Skeel, hvilken sidste også havde ejet Gården, og om hvis Interesse for Personalhistorien der er talt anden Steds (Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 11, 13; jfr. Trap⁴ III. 148 og Dansk biograf. Lexikon XIII. 429, XVII. 532).

Endnu må det nævnes, at der i Samlings-Håndskriftet *Addita menta Fol. 154* i dets Stykker III og IV findes et Eksempel af Lisbet Bryskes Lunge-Type, hvoraf dog kun et forholdsvis ubetydeligt Brudstykke er bevaret. De 2 Stykker (der på deres Omslag ingen Angivelse har om, at de hidrører fra Lisbet Bryske) er uden Våbenafbildninger; de er skrevne med én Skriverhånd fra det 17. Århundrede, men har et Par kortere Tilføjelser af Lisbet Bryske selv¹⁾ og endvidere på ét Sted²⁾ en Tilføjelse af 2 Ord skrevne af den slægtebogsinteresserede Anne Trolle († 1723)³⁾. Adskillige af de bevarede Sider er i det 18. Århundrede blevet beskrevet med forskellige Lægeråd; om denne senere Anvendelse har medvirket til, at de er bragte i Uorden, vides ikke, men i alt Fald er deres nuværende Rækkefølge alt andet end heldig⁴⁾. De bevarede Brudstykker viser selvfølgelig Slægtskab med de andre kendte Tekster, men er ikke ganske identiske med nogen af dem.

II.

Lisbet Bryskes Thott-Typs.

Af den Gruppe af Lisbet Bryskes Slægtebogs-Håndskrifter, som man kunde kalde Thott-Typen⁵⁾, er det ældste kendte, for hvilket der opgives et bestemt Tilblivelsesår, et Håndskrift, der findes i *Karen Brahes Bibliotek Nr. 1635* og er beskrevet i *Vogelsangs »Fortegnelse over Haandskrifterne i Karen Brahes Bibliothek i Odense«* S. 67 f. under Nr. 300. Det omfangsrige Håndskrift indeholder, bortset fra nogle enkelte Blade, der findes henimod dets Slutning og for en ikke ringe Del bag efter den egentlige Slægtebogstekst⁶⁾, ikke andre Hovedhænder end Lisbet Bryskes egen; og efter en Angivelse af Karen Brahe foran i Håndskriftet har Lisbet Bryske selv ikke blot skrevet Bogen, men også malet dens Våbenafbildninger. Håndskriftet har nu intet fra Lisbet Bryske stammende Titelblad og ingen Angivelse om Året for sin Tilblivelse; men i *Thottske Saml. Fol. 1072* kan man finde det

1) Stykke III Bl. 26 a; Stykke IV Bl. 12 a.

2) Stykke III Bl. 7 a.

3) Se om hende *Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 9, 13 f., 24, 42—46, jfr. 9. R. II. 1.*

4) Det viser sig, at Stykke IV Bl. 1 a—6 b, Stykke III Bl. 26 a—b, Stykke IV Bl. 7 a—10 b, Stykke III Bl. 1 b—25 a og Stykke IV Bl. 11 a—12 b i det væsentlige svarer til *Thottske Saml. Fol. 1078*, henholdsvis S. 27—33, 33—34, 34—37, 38—61 og 63—66.

5) Jfr. ovfr. S. 3.

6) Håndskriftets Bl. »511 NB.« a—»512 NB.« a, 528 a—529 (A) a, 533 a, 534 a og et ufolieret Blad.

citeret, snart kun som Lisbet Bryske og snart¹⁾ med Tilføjelse af Året 1640 som dets Tilblivelsesår²⁾. Det er dog blevet fortsat af Lisbet Bryske længe efter dette Tidspunkt; blandt de mange egenhændige Tilføjelser af hende, som findes i Håndskriftet, forekommer et ikke ubetydeligt Antal, som først kan være skrevet i 1660'erne, og hun omtaler således Begivenheder, der først er indtrufne 1666³⁾ og 1667⁴⁾. At hun har betragtet Teksten blot som en Art Kladde, der senere skulde søges gengivet i en ny og forbedret Udgave, fremgår af de ikke få Tilfælde, hvor hun angiver, hvad der bør gøres, »nar bogen skall omskriuis«⁵⁾ — et Udtryk, som hun i øvrigt bruger i flere andre af sine Håndskrifter, som vi skal se nedenfor.

Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635 indeholder efter den egentlige Slægtebogstekst forskellige Optegnelser om Lisbet Bryskes 2 Mænds og hendes egne Aner og om Ejere af Tirsbæk, Fortegnelser over Navne på Adelsmænd og -slægter, over Rigsråder og Herregårde, Anevåben for hendes Søn Sten Bille og for hans Hustru m. m. Da det sidstnævnte Ægtepar først blev gift 1661⁶⁾, foreligger her således endnu et Vidnesbyrd om, i hvor lang Tid efter 1640 Lisbet Bryske har benyttet Håndskriftet.

Medens Håndskriftet oprindeligt i alt væsentligt er skrevet af Lisbet Bryske selv, således som allerede anført, har det senere fået mange Tilføjelser af andre Hænder. Af sådanne kan nævnes Sophie Belows Hånd, der forekommer adskillige Gange i Bogens Begyndelse⁷⁾, men i langt mindre Omfang end hendes Datter Anne Thotts

¹⁾ Thottske Saml. Fol. 1072 S. 2, 17, 20 (og ligeså på de tilsvarende Steder i RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 71 S. 2, 17, 20 og i den upaginerede Tekst i Ny kgl. Saml. Fol. 781).

²⁾ Også når Håndskriftet Karen Brahes Bibliotek Nr. 1637 citerer »Lisbet Bryske«, mener det hermed Karen Brahe Nr. 1635. Og det samme gælder Henvisninger til Lisbet Bryske, der findes i Kallske Saml. Fol. 121 (f. Eks. under Anrip, Basse og Bolen), Fol. 122 (f. Eks. under Hartvig, Hiul og Hobe) og Fol. 123 (f. Eks. under Portmand, Present og Prip) og i Thottske Saml. Fol. 1106 (således S. 1, 11, 13, 55).

³⁾ Karen Brahe Nr. 1635 Bl. »84 a« a L. 7, sammenholdt med Danm. Adels Aarbog 1891 S. 421.

⁴⁾ Håndskriftets Bl. »138 b« b L. 5, 10—11 og 6 f. n.—5 f. n., sammenholdt med Danm. Adels Aarbog, henholdsvis 1891 S. 140, 1923 S. 534 og 1891 S. 142.

⁵⁾ Håndskriftets Bl. 38 b, 39 b, 68 a, »78 a« a, 127 b, 220 b, 226 a, 335 a. — Det kan nævnes, at et Blad, som med en nyere Hånd er folieret 48 a, er urigtig indsat og hører hjemme umiddelbart efter Bl. 7, samt at et Blad, som med en ældre Hånd er folieret »400 NB«, nu findes anbragt mellem 2 Blade, der begge bærer Tallet 408. Og det bag i Håndskriftet indførte Navneregister er indbundet på en ganske forvirrende Måde, idet Alfabetets Bogstaver følger efter hinanden i denne Orden: M—V, A—B, K—L, K, B—K, L—M.

⁶⁾ Danm. Adels Aarbog 1890 S. 77.

⁷⁾ Bl. 5 b, 6 a, 44 a, 45 a, b, 61 a, b, 126 b, 127 a.

Hånd, hvis talrige Tilføjelser strækker sig så at sige gennem hele Håndskriftet¹⁾; som allerede anden Steds²⁾ omtalt, kan man i Bogen jævnlig finde senere Tilføjelser, som Lisbet Bryske selv har gjort (eller Våbentegninger, som hun har indført) i Anledning af de 2 Damers Bemærkninger. Ogdå den historisk interesserede Landsdommer Holger Parsberg († 1692)'s Hånd kan man en enkelt Gang træffe i Håndskriftet³⁾ og ligeledes Birgitte Skeel († 1699)'s⁴⁾. Karen Brahe selv, i hvis Bibliotek Håndskriftet havnede⁵⁾, har ofte skrevet i det, således allerede på det allerførste Blad den ovenfor anførte Bemærkning om Lisbet Bryskes personlige Arbejde på det⁶⁾. Og en Hånd, der tilhører Karen Brahes Svigerinde Anne Helvig Thott († 1741)⁷⁾, forekommer adskillige Gange i Håndskriftets Slutning (efter den egentlige Slægtbogstekst)⁸⁾.

Et Håndskrift, der er nær beslægtet med Karen Brahes Bibliotek Nr. 1635, er Ny kgl. Saml. Fol. 775; det er skrevet med forskellige, gennemgående lidet tiltalende Skrivershænder fra c. 1700 eller det 18. Århundrede (der er ikke Tale om, at Lisbet Bryskes egen Hånd forekommer i det), og det er uden Våbenafbildninger. Dets Slægtskab med Karen-Brahe-Håndskriftet viser sig bl. a. i,

1) F. Eks. Bl. 13 a, 62 b, 89 a, 129 b, 133 b, 146 a, 151 b osv. osv.

2) Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 27.

3) Håndskriftets Bl. 236 a. Om hans historiske Interesse jfr. Festskrift til Kristian Erslev fra danske Historikere S. 334 f. Det kan nævnes, at der i Sorø Akademis Manuskriptsamling Nr. 164, Under-Nr. 9 findes et Læg, som er betegnet »Af Holger Parsbergs Slægtbog«, og som er skrevet af en Frederik Ferdinand Wendelboe, der døde 1835 som juridisk Student i en Alder af 20 År (jfr. J. H. Bangs Fortegnelse i Indbydelsesskr. til den aarlige Hovedexamen i Sorø Akademis Skole i Juli 1861 S. 140 og Estrup i Indbydelsesskr. til Reformationsfesten ved Sorø Academie den 31te October 1836 S. 3). Det Håndskrift, der her citeres som Holger Parsbergs Slægtbog, er Ny kgl. Saml. Fol. 772; Sorø-Håndskriftets S. 1—6 L. 21 er et Uddrag af Ny kgl. Saml. Bl. 166 a og 168 a—183 a, og Resten af Sorø-Håndskriftet (fra S. 6 L. 22 til S. 13) er et Uddrag af Ny kgl. Saml. Bl. 4 a—21 a.

4) Håndskriftets Bl. 25 a, 138 (B) b. Jfr. om hendes Slægtbogs-Interesse ovfr. S. 14.

5) M. H. t. Håndskriftets Historie, før det kom i Karen Brahes Eje, kan anføres, at det i Kallske Saml. Fol. 122 under »Hollinge« citeres som »MSS. in Biblioth. Acad. Hafn. L. B.«. Hvis denne Angivelse er rigtig, må der, eftersom Karen Brahe døde 1736, vel her snarest tænkes på det gamle Universitetsbibliotek før Branden 1728, hvad enten sa Håndskriftet ligefrem er blevet reddet under selve Branden, eller det ikke har været til Stede i Biblioteket på den Tid, da denne fandt Sted.

6) Karen Brahe citerer i sine Tilføjelser et Par Gange (således Bl. 254 a, 294 (A) a) Sophie Belows Slægtbog, hvorved hun mener det Håndskrift af denne, der nu findes i Karen Brahes Bibliotek Nr. 1637.

7) Jfr. om hende Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 14, 43, 45, 47.

8) Bl. 539 a, 540 b, 541 a, 542 a.

at det på en af sine første Sider i det væsentlige har de samme Henvisninger til andre Blade i Håndskriftet, som findes på det tilsvarende Sted i Karen-Brahe-Håndskriftet¹⁾; men medens de givne Henvisninger passer på det sidste Sted, er dette ikke Tilfældet i Ny kgl. Saml. Skriveren af den sekundære Kilde har derefter øjensynlig indset det unyttige i at give sådanne Henvisninger og har derfor i det følgende i Regelen udeladt dem. Slægtskabet mellem de 2 Håndskrifter fremgår endvidere af, at Ny kgl. Saml. Fol. 775 har flere af de Tilføjelser, som er gjorte i Karen-Brahe-Håndskriftet af andre, ganske vist ikke den ovennævnte af Holger Parsberg²⁾ og heller ikke Karen Brahes egne Tilføjelser, men derimod en hel Del af Sophie Belovs³⁾ og af Anne Thotts⁴⁾.

På den anden Side har Håndskriftet i Ny kgl. Saml. undertiden lidt mere end Karen-Brahe-Håndskriftet⁵⁾. Og på et Sted, hvor der i øvrigt er god Overensstemmelse mellem de 2 Tekster, har Karen-Brahe-Håndskriftet en Henvisning til et andet Blad, der her passer; men i Ny kgl. Saml. er denne Henvisning rettet til et andet Bladstal, som dér ikke passer⁶⁾. Og endelig viser det sig, at hele Slutningen af Ny kgl. Saml. (fra dets S. 731 af) mangler i Karen-Brahe-Håndskriftet⁷⁾. Anordningen i denne sidste Del af Ny kgl. Saml. er ganske den samme som i den foregående Del; hele Vejen skrives Ægteparrenes Navne med en Skrift, der er beregnet på at træde mere frem end det øvrige Indhold, og Ny kgl. Samlings Forlæg har da formentlig været forsynet med Tegninger af de pågældende Ægtepars Våben. Man kunde tænke sig, at den Slutning af Ny kgl. Saml., som nu mangler i Karen-Brahe-Håndskriftet, engang har været til Stede i dette, så at det med andre Ord

¹⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 775 S. 3. Karen Brahes Bibliotek Nr. 1635 Bl. 3 b.

²⁾ Sammenlign Karen Brahe Bl. 236 a med Ny kgl. Saml. S. 349.

³⁾ Sammenlign Karen Brahe Bl. 6 a, 44 a, 45 a—b og 127 a med Ny kgl. Saml., henholdsvis S. 5, 50, 51—52 og 172.

⁴⁾ Sammenlign Karen Brahe Bl. 13 a, 66 a, »264 b« b, 403 (A) b—(B) a, 404 (B) b, 412 (B) a, 425 a, 458 b med Ny kgl. Saml., henholdsvis S. 13, 79, 399, 582—83, 584, 593, 607, 644—45 (her kun delvis).

⁵⁾ Sammenlign Ny kgl. Saml. S. 6 L. 12 og 15 med Karen Brahe Bl. 7 a, og Ny kgl. Saml. S. 50 L. 10 f. n. og S. 94 L. 8 med Karen Brahe, henholdsvis Bl. 44 b og »73 b« b.

⁶⁾ Se Karen Brahe Bl. »74 a« b øverst (hvor Henvisningen til Bl. 51 stemmer, når denne Henvisning i Overensstemmelse med en i Tiden almindelig Sprogbrug forstås som gældende den Side, som vi nu vilde kalde Bl. 50 b) og Ny kgl. Saml. S. 94 (hvor Henvisningen til Bl. 40 ikke passer, idet der, alt eftersom man vil anvende Håndskriftets ældre Foliering eller dets nyere Paginering, skulde have været henvist enten til Bl. 29 b—30 a eller til S. 57—58).

⁷⁾ Derimod mangler der nogle Blade inde i Ny kgl. Saml. Fol. 775, hvor Pagineringen springer fra S. 533 til 542.

nu var ufuldstændig bevaret. Men der ses ikke at foreligge noget positivt til Støtte for en sådan Antagelse, og navnlig må det bemærkes, at det Register, som Lisbet Bryske egenhændig har indført bag i Karen-Brahe-Håndskriftet, ikke anfører Bladtal, der viser en højere Foliering end den bevarede Del af Håndskriftet. Det må da formentlig antages, at Ny kgl. Saml. Fol. 775 er afskrevet ikke direkte efter Karen Brahe Nr. 1635, men efter et nu ukendt Mellemled mellem de 2 Håndskrifter.

Ny kgl. Saml. Fol. 775 har tilhørt Klevenfeldt¹⁾, der foran i det har bemærket, at det er »giennemgaaet og corrigeret af sal. Geheime Rd. og Ober-Ceremonie-Mester Hr. Wincentz Lerche; det kom efter Klevenfeldts Død til Suhm²⁾, og det bærer i sin nuværende, fra Frederik VII.s Regeringstid stammende Indbinding Rygtitelen »Vinc. Lerches Slægtbog«. At det virkelig er Vincents Lerches Hånd, der forekommer mange Gange i Håndskriftet (undertiden på indhæftede mindre Sedler³⁾), er anført ovenfor⁴⁾; og det viser sig, at han har været i Besiddelse af en ikke ringe personalhistorisk Interesse. Foruden i Ny kgl. Saml. Fol. 775 og, som tidligere nævnt, i Thottske Saml. Fol. 1078, findes hans Hånd også i Thottske Saml. 4to 1871, der er en Tekst af Sophie Ruds Slægtbog; og den Måde, hvorpå Hånden her har gjort en Mængde af sine Tilføjelser, nemlig som Marginal-Angivelser af de på de pågældende Steder omtalte Familiers Navne, tyder på, at Formålet har været at lette Overskueligheden for Læserne af Teksten, så at Håndens Indehaver rimeligvis har ejet Thottske Saml. 4to 1871.

I Ny kgl. Saml. Fol. 775 forekommer foruden Vincents Lerches Hånd ikke mange senere Tilføjelhænder; et Par Sedler⁵⁾ er skrevne af Klevenfeldt selv.

Næst efter Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635, der, som vi så ovenfor⁶⁾, i sin oprindelige Skikkelse henføres til År 1640, er den næste daterede Tekst af Lisbet Bryskes Thott-Type Ny kgl. Saml. Fol. 774 b. Dette Håndskrift, hvis Rygtitel lyder: »Iomf. [!] Lisbeth Bryske. Genealogie over gamle danske adel«, betegner sig på sit Titelblad som »Slectebogen, vdi huilcken findis antegnit de fornemeste aadel, i Danmarck ere oc fraa hedenskabit

1) Det nævnes i Museum Klevenfeldianum S. 230 under Nr. 188.

2) Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmene I S. XXIII (hvor der dog intet nævnes om Håndskriftets Forhold til Lisbet Bryske).

3) Mellem S. 383 og 384 og mellem S. 565 og 566.

4) S. 14—15.

5) Indhæftede mellem S. 533 og 542.

6) S. 22.

verit haffue indtil annum Christi 1642«. Derunder har »Sofhiæ Gyldenstiern Chlaus Ju[elß]« egenhændig skrevet, at Bogen tilhører hende og før har tilhørt hendes Moder (∴ Svigermoder) Sophie Sehested Erik Juels¹⁾. Længere nede på Titelbladet findes Navnet F. L. v. Schlanbusch, ∴: utvivlsomt Frederik Leegaard Schlanbusch († 1781), der altså må antages at have ejet Håndskriftet; han var Fader til den fra Frederik VI.s Ungdomshistorie bekendte Theodor Georg Schlanbusch²⁾.

Håndskriftet er uden Våbenaffildninger, og Lisbet Bryskes egen Hånd forekommer ikke i det, hvorimod det er skrevet med et Par Skriverhænder fra det 17. Århundrede. Hvad dets Forhold til Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635 angår, er der Steder i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b, der mangler i Karen-Brahe-Håndskriftet; men omvendt er der også Steder i dette sidste (selv sådanne, der må antages skrevne straks ved Håndskriftets oprindelige Anlæg), der mangler i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b. Håndskriftet i Ny kgl. Saml. har måske tidligere været større, end det er nu; i alt Fald standser det i sin nuværende Skikkelse en Snes Blade, førend Karen-Brahe-Håndskriftets egentlige Slægtbogstekst ender³⁾, og det har slet intet svarende til den derefter følgende sidste Del af Karen-Brahe-Håndskriftet. Men på den anden Side eksisterer der, som vi snart skal komme tilbage til, en Tekst, der er nær beslægtet med Teksten i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b og er skreven med den samme Hånd, som er Hovedhånden deri; og denne anden Tekst (der nu findes i Universitetsbiblioteket i Lund) ender på ganske samme Sted som Teksten i Ny kgl. Saml., når man ser bort fra, at den lundske Tekst derefter har endnu én Side, som imidlertid er en senere Tilføjelse af Tale Ulfstand. Sophie Sehested har egenhændig gjort en ret betydelig Række Tilføjelser i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b⁴⁾; og foruden hendes forekommer der også nogle andre senere Hænder i Håndskriftet, men deres Bemærkninger er ikke mange, og det er ikke lykkedes at identificere Hændernes Indhavere.

¹⁾ Om Sophie Gyldenstjerne Henriksdatter (gift 1652, † 1668) se Danm. Adels Aarvog 1926 II. 33 og 1927 II. 30. Om Sophie Sehesteds personalhistoriske Interesser jfr. Henvisningerne her ovfr. S. 14.

²⁾ Se Dansk biograf. Lexikon XV. 168 og Benzons Stamtavler i Rigsarkivet.

³⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 774 b ender ved Karen-Brahe-Håndskriftets Bl. 502 (A) b, medens det sidste Håndskrifts egentlige Slægtbogstekst går til Bl. 522 b.

⁴⁾ Håndskriftets Bl. 14 a, 15 a, 32 a, 37 a, 41 a, b, 45 b, 47 b, 51 a, 54 a, b, 56 b, 58 a osv. osv.

Der er i et anden Steds¹⁾ omtalt Håndskrift »Collect. geneal. Dan.«, som findes blandt Klevenfeldts Samlinger i Rigsarkivet, bevaret et Par enkelte Blade²⁾, der synes at være Afskrift af et Brudstykke af Lisbet-Bryske-Teksten i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b³⁾. Ganske vist har Afskriften i »Collect. geneal. Dan.« (der i det væsentlige er skreven med en ukendt Hånd fra det 17. Årh.) på et enkelt Sted⁴⁾ en mere udførlig Skikkelse end Teksten i Ny kgl. Saml., så at Afskriftens Nedskriver på dette Punkt må have været i Besiddelse af større Viden; men i øvrigt stemmer de 2 Tekster godt overens. Særlig kan det nævnes, at de Henvisninger til andre Blade, som forekommer i »Collect. geneal. Dan.«, anfører ganske de samme Bladdtal som Teksten i Ny kgl. Saml.; men medens Henvisningerne næsten alle passer i dette sidste Håndskrift, mangler i »Collect. geneal. Dan.« de Blade, hvortil der henvises. Hvad Sophie Sehesteds Tilføjelser på de pågældende Sider af Ny kgl. Saml. Fol. 774 b angår, er de gennemgående blevet medtagne allerede af Skriverhånden i »Collect. geneal. Dan.«; men på ét Sted i det sidste Håndskrift viser der sig den Mærkelighed, at en Supplering også dér er udført egenhændig af Sophie Sehested, og det på en Måde, der ikke helt stemmer med hendes Udfyldning af de tilsvarende Huller i Ny kgl. Saml.⁵⁾ Foruden Sophie Sehesteds er der en anden navnløs Hånd fra det 17. Årh., som i adskillig større Omfang har gjort Tilføjelser på de pågældende Blade af »Collect. geneal. Dan.«⁶⁾; den har vist sig at tilhøre en Christopher Friis Jørgenssøn, hvis Hånd imidlertid spiller en langt større Rolle i en anden Lisbet-Bryske-Tekst, så at der snart vil være Anledning til at komme tilbage til den⁷⁾.

Som ovenfor⁸⁾ anført, findes der i Lunds Universitetsbibliotek en Tekst af Lisbet Bryskes Thott-Type, der viser nært Slægtskab med Teksten i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b. Den lundske Tekst, hvis ældre Signatur er H c) F o l. 9 1, og som stammer fra den såkaldte Meck'ske Samling, er (fraregnet senere Tilføjelser) helt igennem skreven med den samme Skriverhånd, som

1) Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 28, 32. Danske adel. Brevkister udg. af A. Thiset S. 24.

2) Håndskriftets Bl. 155 a—156 b og 159 a—b (jfr. Bl. 160 a, der giver et selvstændigt Supplement til Lisbet-Bryske-Teksten).

3) Nemlig af dens Bl. 231 b—234 b.

4) Bl. 155 a.

5) »Collect. geneal. Dan.« Bl. 155 b L. 2—4 sammenholdt med Ny kgl. Saml. Fol. 774 b Bl. 232 a.

6) Nemlig på Bl. 155 a, b, 156 a, 159 a og 160 a.

7) Nedfr. S. 32—33.

8) S. 26.

har skrevet Hoveddelen af Ny kgl. Saml. Fol. 774 b, og har på samme Måde som dette Håndskrift ingen Våbenafbildninger, ligesom Lisbet Bryskes egen Hånd heller ikke forekommer i Lund-Håndskriftet. Men dette sidste har i Modsætning til Teksten i Ny kgl. Saml. intet Titelblad; og trods den nære indbyrdes Overensstemmelse mellem de 2 Håndskrifter viser der sig adskillige Afvigelser mellem dem, således allerede i det foran anbragte Register, hvor Lund-Teksten synes at tilstræbe en noget strengere gennemført alfabetisk Ordning, end det er Tilfældet i Ny kgl. Saml. Også når man kommer ind i selve Slægtbogsteksterne, kan man træffe Forskelligheder, men disse er dog ofte kun stilistiske; og selv hvor den ene Tekst giver faktiske Oplysninger, der savnes i den anden, optager disse Oplysninger ikke større Plads end, at de 2 Tekster i det hele og store kan følges ad Side for Side. Skriverhånden ender for begges Vedkommende på et Blad med samme Foliering (275 a); og om end det ikke sjældent sker, at Indholdet af en Side i den ene Tekst strækker sig noget længere end Indholdet af den samme Side i den anden, er der åbenbart en bevidst Stræben efter så snart som muligt atter at bringe Overensstemmelse til Veje på dette Punkt.

Af de 2 Tekster er den i Ny kgl. Saml. utvivlsomt den ældste¹⁾. Dette viser sig bl. a. i, at man kan træffe enkelte Steder i Lund-Teksten, der er skrevne med Skriverhånden, men mangler helt i Teksten i Ny kgl. Saml.²⁾; og disse Steder kan til Tider have en sådan mere personlig Karakter, at de nærmest gør Indtryk af at have været senere Tilføjelser i Lund-Tekstens Forlæg³⁾, hvad der med andre Ord vilde betyde, at Lund-Teksten er afskrevet ikke direkte efter Ny kgl. Saml., men efter et nu tabt Mellemlid.

Som ovenfor⁴⁾ nævnt, har Teksten i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b et ret stort Antal Tilføjelser skrevne med Sophie Sehesteds Hånd.

¹⁾ Sammenlign i så Henseende de 2 Tekster midt på Bl. 19 a, og ligesledes deres Bl. 34 b L. 7.

²⁾ Lund-Tekstens Bl. 123 a L. 3 f. n.—1 f. n., der nævner Valdemar Lykkes Giftermål og mangler på det tilsvarende Sted i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b, kan ikke være skrevet før 1642 (Danm. Adels Aarvog 1903 S. 277).

³⁾ Se således en Meddelelse i Lund-Teksten Bl. 25 b om et Giftermål mellem en Niels Lykke og en Margrethe Vind, hvor der tilføjes: »Gud giffue: til løcke«, et Ønske, der dog ikke gik i Opfyldelse, idet Hustruen døde i første Barselseng (jfr. Danm. Adels Aarvog 1886 S. 394, 1903 S. 267). Lund-Teksten Bl. 28 b nævner 2 små Sønner af en Mogens Juel og en Margrethe Ulfstand (jfr. Danm. Adels Aarvog 1927 II. 29, hvor Sønnerne ikke er anført); de blev kun henholdsvis 4 og knap 2 År gamle, men Teksten anfører ikke desto mindre År, Dag og Sted for både deres Fødsel, Død og Begravelse, så at Angivelserne sikkert oprindelig må skrive sig fra en af deres nærmeste Slægtninge.

⁴⁾ S. 26.

En ikke helt ubetydelig Del af disse Tilføjelser¹⁾ forekommer også i Lund-Teksten, hvor de er skrevne af Skriverhånden, hvad der er endnu et Tegn på, at Teksten i Ny kgl. Saml. er den ældre. Men det turde være et større Antal af Sophie Sehesteds Suppleringer, der ikke er kommet med i Lund-Teksten; derimod kan man på ét enkelt Sted i denne sidste²⁾ træffe en Tilføjelse, som er gjort egenhændig af Sophie Sehested, og som ikke findes på det tilsvarende Sted i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b.

Denne Forekomst af Sophie Sehesteds Hånd i Lund-Teksten er dog et ganske enkeltstående Tilfælde. Medens det blandt Tilføjerhænderne i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b er Sophie Sehesteds, der giver Håndskriftet dets Præg, er det en helt anden Hånd, der har gjort de fleste Tilføjelser i Lund-Teksten, nemlig Tale Ulfstands³⁾. Hendes Hånd forekommer på et meget stort Antal af Håndskriftets Sider⁴⁾; og hele dets sidste Side (Bl. 275 b) er skreven egenhændig af hende med et Monogram øverst oppe, som hun også har anvendt i sit eget Slægtbogs-Håndskrift Thottske Saml. Fol. 1077⁵⁾ og i Kallske Saml. Fol. 127⁶⁾. I Sammenligning med Tale Ulfstands spiller de andre Hænder, som har gjort Tilføjelser i Lund-Teksten, en forholdsvis ubetydelig Rolle; men en af dem navngiver sig selv på den sidste af de 3 af Håndskriftets Sider, på hvilke den er påtruffen⁷⁾, som tilhørende »Hille R. k.«, o: øjensynlig Hille Rosenkrantz, Datter af Holger Rosenkrantz til Glimminge m. m. og død 1685 som Enke efter Niels Trolle til Trolholm⁸⁾. En anden, men unavngiven Hånd, der ligeledes er påtruffen på 3 af Tekstens Sider⁹⁾, viser sig at tilhøre Axel Juul Iverssøn til Volstrup († 1671) af Lillie-Juulernes Slægt¹⁰⁾. Også anden Steds i Lund-Håndskriftet

¹⁾ Således Ny kgl. Saml. Fol. 774 b Bl. 39 b, 40 a, 41 b, 47 b, 54 a, 69 a, 71 a, 72 a, 81 a osv.

²⁾ Bl. 103 b L. 8—9.

³⁾ Jfr. om hende ovfr. S. 8.

⁴⁾ Således Bl. 3 b, 7 b, 8 b, 10 a, b, 11 a, b, 12 a, b, 13 a, 14 a, 15 a, 16 a osv. osv. (Bl. 145 a med en Rettelse, der på det tilsvarende Sted i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b Bl. 145 b er gjort af Sophie Sehested).

⁵⁾ På den forreste Bindplades Inderside og Bl. 2 a og 9 a.

⁶⁾ Bl. 33 b.

⁷⁾ Bl. 48 a, 124 a, 133 a.

⁸⁾ Se om hende Dansk biograf. Lexikon XVII. 544, 546 og Danm. Adels Aarbog 1910 S. 424. Hendes Hånd — dog kun en Underskrift (hvori hun skriver sig Hille og ikke Helle) og nogle få Ord endnu — kan findes i RA. Indl. til Sjøel. Tegn. 1668 Nr. 159 og i RA Rentekamret, Breve, Dokumenter og Akter vedk. partikulære Personer 1679—1848 under Niels Trolle.

⁹⁾ Bl. 59 b, 73 b, 122 a.

¹⁰⁾ Se om ham Dansk biograf. Lexikon VIII. 629 og Danm. Adels Aarbog 1890 S. 269. Hans Hånd til Sammenligning kan findes i RA. Danske Kanc. Ark., Pakken: Akter ang. Forstrækn. og Kontribut. 1625—58, Hæftet

forekommer senere Tilføjelser, men af Hænder, som ikke er blevet identificerede¹⁾. Jævnlig er det i sådanne Tilfælde Hænder, der kun er fundne på en enkelt Side; et Par svenske Hænder kan dog træffes på et Par Sider²⁾, men uheldigvis er deres Udseende et sådant, at de er vanskelige at tidsfæste, selv om de vel nærmest må henføres til det 18. Århundrede. Når Håndskriftet er gået over i rent svensk Eje, turde ikke være let at afgøre. På dets første beskrevne Blad forekommer Navnet »Petrus Japheti Cartamundanus« og »Petrus Cartamundanus«, og det er øjensynlig denne Mand, der på den samme Side på rent Dansk oplyser, at »1675 NB. dend 21 augusti bleff min daatter fødth effter middag, klochen vaar imellum et och thoe«. Den Hånd, der har gjort denne sidste Bemærkning, har et Sted inde i Teksten³⁾ tilføjet Navnet på en (i 1653 født) Arvid Trolle; men fordi vedkommende skriver Dansk i 1675, kan han jo godt have været bosat i Skåne efter Afståelsen. Og uheldigvis synes det ikke at være let at skaffe Oplysninger om den nævnte Petrus Japheti Cartamundanus. Efter hans latinske Navn at dømme vilde man være tilbøjelig til at regne ham til den lærde Stand; men han er ikke fundet immatrikuleret ved Københavns Universitet i Tiden 1641—75⁴⁾, og heller ikke ses han at være anført i Registerne til enten den danske eller den skånske trykte Præstehistorie. En Del mærkeligere end denne danske Bemærkning fra 1675 er en Tilføjelse, som er skreven på Dansk med en Hånd, der formentlig må henføres til det 18. Århundrede⁵⁾; men slige enkeltstående Udtalelser kan jo skyldes Tilfældigheder og kan, som der anden Steds er gjort opmærksom på⁶⁾, ikke bruges som Argumenter ved en Drøftelse af, hvem der kan have ejet det pågældende Håndskrift.

Et Håndskrift af Thott-Typen, som for den overvejende Del er skrevet med Lisbet Bryskes egen Hånd, er Ny kgl. S a m l. F o l. 771. Uheldigvis er det defekt; efter Folieringen at dømme mangler der over 60 Blade i dets Begyndelse⁷⁾, og også Slutningen

I. 2 Bl. 23 a og i RA. Rentekamret, Jordebøger indsendte i Henhold til kgl. Missiver 1660—62, Volstrup, Jordebog af 1660 10. Novbr. Bl. 29 a—b, 43 b—44 a.

¹⁾ Således Bl. 11 b, 51 a, 62 a.

²⁾ Bl. 142 b, 188 b, 211 b, 212 a.

³⁾ Bl. 48 b.

⁴⁾ Han kan ikke være identisk med en Petrus Iaphethi Hortersnensis, der immatrikuleredes 1642 (Birket Smith, Kjøbenhavns Universitets Matrikel I. 170).

⁵⁾ Håndskriftets Bl. 115 b.

⁶⁾ Personahist. Tidsskr. 7. R. IV. 13 f.

⁷⁾ Det begynder nu med Bl. 63; men derefter mangler Bl. 64, og først med Bl. 65 kommer der Regelmæssighed i Folieringen.

mangler; ved en Sammenligning med Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635 viser det sig, at det sidste bevarede Blad af Ny kgl. Saml. Fol. 771 ender c. 45 Blade før det Sted, hvor Karen-Brahe-Håndskriftets egentlige Slægtbogstekst ender¹⁾.

Når det blev nævnt, at Ny kgl. Saml. Fol. 771 for den overvejende Del er skrevet med Lisbet Bryskes egen Hånd, gælder dette dog ikke de første af de bevarede Blade, som kun delvis skyldes hende selv; og det har da mulig forholdt sig på samme Måde med de forudgående, nu manglende Blade. Men når man er kommet noget ind i Håndskriftet, fremtræder hendes egen Hånd afgjort som Hovedhånden, selv om der, som vi snart skal komme tilbage til, er gjort mange Tilføjelser af andre Hænder til Teksten. Også hvad hun selv har skrevet, viser sig at være nedskrevet til forskellige Tider. Når hun har anlagt Håndskriftet, kan i alt Fald ikke ses nu, men vilde måske have kunnet oplyses af den manglende Del. Det må dog i ethvert Tilfælde have været før 1657, idet 2 af dem, der senere har suppleret Teksten, døde i dette År²⁾; men også efter den Tid har Lisbet Bryske selv benyttet den, idet hun et Sted nævner Året 1663 og et andet Sted et Giftermål, der skal have fundet Sted c. 1668³⁾. I det hele har hun øjensynlig, ligesom Tilfældet var med Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635⁴⁾, også betragtet Ny kgl. Saml. Fol. 771 som en Kladder, der helst senere skulde fremkomme i en forbedret Skikkelse; hun taler ikke blot adskillige Gange i Håndskriftet (ligesom i flere af sine andre Tekster) om, hvad der er »forget« på et tidligere Blad, men giver også jævnlig udtrykkelig Anvisning på, hvad der skal ændres, »nar bogen skall omskriues«⁵⁾. Men på en noget lignende Måde som Tilfældet var med Håndskrifterne af Lunge-Typen, at én Tekst jævnlig kan indeholde både mere og mindre end en af de andre, kan man ved Sammenligning mellem Ny kgl. Saml. Fol. 771 og Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635 finde Steder i hvert af disse Håndskrifter, som mangler i det andet af dem, skønt de dér, hvor de findes, synes nedskrevne ved det pågældende Håndskrifts oprindelige Anlæg. Og hvis man tager Ny kgl. Saml. Fol. 771 og et andet Håndskrift af Thott-Typen for sig, kan man træffe det Forhold, at på én bestemt Side af hvert af disse 2 Håndskrifter en egenhændig Bemærkning af Lisbet Bryske findes i det ene Håndskrift, og ikke i det andet, medens en anden egenhæn-

¹⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 771 ender på et til Karen Brahe Nr. 1635 Bl. 477 a svarende Sted; om Stedet, hvor Karen-Brahe-Håndskriftets egentlige Slægtbogstekst standser, se ovfr. S. 26 Note 3.

²⁾ Næmlig Christopher Friis og Valdemar Lykke.

³⁾ Håndskriftets Bl. 272 b, 65 b (jfr. Danm. Adels Aarbog 1925 S. 434).

⁴⁾ Ovfr. S. 22.

⁵⁾ Se således Bl. 71 b, 80 a, 105 a, 127 b, 162 b, 208 a, 213 a, 272 b.

dig Bemærkning af hende findes i det andet Håndskrift og ikke i det ene, og en tredje egenhændig Bemærkning forekommer begge Steder¹⁾).

Det blev antydet ovenfor, at Ny kgl. Saml. Fol. 771 indeholder mange yngre Tilføjelser af andre Hænder. En af disse Hænder forekommer på over 100 af Håndskriftets nuværende c. 900 Sider²⁾ og har vel altså også skrevet på et dertil svarende Antal af dets nu manglende Blade; ofte giver den ganske vist kun korte Rettelser eller også Suppleringer af manglende Navne, men jævnlig er dens Tilføjelser dog længere. Det er en lille fin, navnløs Hånd, og det er den samme, der er omtalt ovenfor³⁾ som forekommende på nogle Sider af Håndskriftet »Collect. geneal. Dan.« i Klevenfeldts Samlinger i Rigsarkivet. Håndens Bemærkninger på dette sidste Sted angår bl. a. Medlemmer af Familien Kruse, og da dens Meddelelser om et Par af disse (hvoriblandt Enevold Christopherssøn Kruse, der faldt ved Lutter am Barenberge⁴⁾) går igen i beslægtet Form i Ny kgl. Saml. Fol. 771⁵⁾, kunde det ligge nær at antage Håndens Indehaver for at være en Kruse; men en Eftersøgning i denne Retning blev resultatløs. Derimod vil man et Sted i Ny kgl. Saml. Fol. 771 finde, at Håndens Indehaver har rettet Lisbet Bryskes Angivelse om en Jens Rodstens Død, der lød, at han »bleff slagen ihieff aff Krestofer Friis Jorensen ttill Fauerscou«, således, at Stedet nu lyder, at »Lens Rottsten bleff stucken ærlig for handen, som er met hans matt. kong Christian den 4. obne breff met at beuuisse, aff Krestofer Friis Jorensen ttill Waskiergaard, och leffuede hand nogle dage, effter at hand haffde bekommet skaden«⁶⁾. Og på ad-

¹⁾ Sammenlign Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 65 b med Thottske Saml. Fol. 1085 Bl. 35 a.

²⁾ Således Bl. 76 b, 84 b, 85 a, 90 II b, 91 a, 92 a, 96 b, 104 a, 110 a, 111 a osv. osv.

³⁾ S. 27.

⁴⁾ Jfr. Danm. Adels Aarbog 1900 S. 245 f.

⁵⁾ Bl. 122 b, 484 a.

⁶⁾ Håndskriftets Bl. 207 b. De 2 af Lisbet Bryske skrevne Ord »slagen ihieff« må nu siges at være ulæselige på Grund af den korrigerendes grundige Overstregning af dem; at de har stået der, strider imidlertid ikke mod de svage Rester af Ordene, der endnu kan skimtes, og det stemmer med, at Lisbet Bryske egenhændig har brugt de samme Ord på det tilsvarende Sted i Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635 Bl. 189 b (jfr. også Ny kgl. Saml. Fol. 774 b Bl. 97 b, Ny kgl. Saml. Fol. 775 S. 279 og Thottske Saml. Fol. 1085 Bl. 115 b, hvor Angivelsen dog på intet af Stederne skyldes Lisbet Bryskes egen Hånd). I en anden Tekst, som ikke er en Thott-Type, har Lisbet Bryske først skrevet en nu ulæselig Angivelse om Drabet, som hun derefter egenhændig har rettet til, at Jens Rodsten »bleff stuken ihieff aff Krestofer Friis« (RA. Gen-her. Selsk., Gener. Fol. 41 Bl. 4 b). — Om selve Sagen jfr. Kancelliets Brevbøger 1609—1615 S. 773.

skillige andre Steder i Håndskriftet¹⁾ giver Hånden Oplysninger om denne Christopher Friis's Forfædre og Slægt. Man vil da tænke sig Muligheden af, at den meget skrivende Hånd i Ny kgl. Saml. Fol. 771 tilhører den samme Christopher Friis, og dette viser sig virkelig at være Tilfældet, når man til Sammenligning har eftersøgt og fundet hans Hånd andre Steder²⁾. Hvad ham selv angår, hørte han til den Familie Friis, hvis Våben var et rødt Egern siddende på en blå Bjælke; han var Søn af en Jørgen Friis, begravedes 1657 og var Farbroder til den første Greve Friis³⁾. At han trods det overordentlig store Antal Tilføjelser, som han har gjort i Håndskriftet, dog ikke har ejet dette, fremgår af, at Lisbet Bryske, som ovenfor omtalt, har skrevet i det endnu i 1660'erne; og det viser sig således, hvor forsigtig man må være med at gå ud fra, at selv et stort Antal Indførsler af én Hånd i et Slægtebogs-Håndskrift skulde kunne bevise, at Håndens Indehaver har ejet Håndskriftet⁴⁾.

¹⁾ Bl. 227 b, 228 a, b, 229 a, 386 a, 441 a, b, 482 b, 483 a, 500 a.

²⁾ Hans Hånd (1¹/₂ Linie) findes i RA. Incl. til Reg. og Tegn. 1636 30. Jan., 2. Side; hans Underskrift forekommer sstds. 1639 21. Decbr., og et stort Stykke skrevet med hans Hånd, men uden Underskrift, haves i RA. Privatarbiver, Christopher Friis Jørgensøn 1634 Juli (o: et Brev til hans Hustru fra Lisbet Bryskes anden Mand Henrik Bille).

³⁾ Se om ham Danm. Adels Aarvog 1886 S. 141.

⁴⁾ I Betragtning af den omfattende Virksomhed, som Christopher Friis har udfoldet for at supplere Teksten i Ny kgl. Saml. Fol. 771, ligger det nær at tænke sig, at man kunde finde Spor af hans personalhistoriske Interesse i andre Slægtebogshåndskrifter. Jeg mindes dog ikke at have truffet hans egen Hand på andre Steder end de ovenfor omtalte med Undtagelse af, at det mulig er hans Hånd, der forekommer i Thottske Saml. 4to 1870 Bl. 28 b. Men det kan nævnes, at der i nogle Tekster af en Slægtebog, der må antages oprindelig at hidrøre fra Lisbet Huitfeldt, men senere er fortsat (jfr. Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 3—6, 9. R. II. 32), findes et med Skriverhænder skrevet Afsnit på c. 3—4 Sider, der har Overskriften: »De Friiser slect, som fører udi deris vaaben et rød ege[r]n paa en huid [!] bielcke med tu wesselhorn offuen udi, som ellers kaldeß de Waschergaards Friiser, huilchet slecht er med gamle breffue oc documenter med at beuiße, som her efter følger«. Allerede denne Overskrifts Slutning viser i sproglig Henseende et vist Slægtskab med Christopher Friis's ovfr. S. 32 anførte Rettelse i Ny kgl. Saml. Fol. 771. Og selve Afsnittet citerer et ellers ukendt Brev fra Familie-Arkivet af År 1429 og nævner forskellige andre Årstal; og det henviser et Sted til »Konning Friederich den 1. Historie«, hvorved menes Huitfeldt (VIII. 171, Fol. 1310), en Kilde, som Christopher Friis også benytter i sine Tilføjelser i Ny kgl. Saml. Fol. 771. Endvidere gøres der i Afsnittet nøjagtig Rede for Dødsdag og Begravelsessted for en i Paris afdød Broder til Christopher Friis, og der tales om, hvilke af Christopher Friis's egne Børn der »endnu« lever. Der synes således at være god Grund til at antage, at det pågældende Stykke (der findes i Ny kgl. Saml. Fol. 772 Bl. 155 b—157 a (og i den derefter afskrevne ufolierede Tekst Thottske Saml. 4to 1882) samt i Thottske Saml. Fol. 1079 Bl. 135 a—137 a, men derimod ikke i RA. Gen.-Her. Selsk., Gener. Fol.

Christopher Friis's Hånd er på Grund af dens hyppige Forekomst den af Håndskriftets yngre Hænder, som man lægger mest Mærke til. Blandt de talrige andre yngre Hænder i Håndskriftet (af hvilke et betydeligt Antal ikke er blevet identificeret) kan der være Grund til at nævne nogle, som også forekommer i andre personalhistoriske Arbejder. Den bekendte Anne Krabbes tidligere¹⁾ omtalte Brodersøn Erik Krabbe Christianssøn († 1659) har givet en Del egenhændige Meddelelser om sin nærmeste Slægt²⁾, og den ovenfor³⁾ nævnte Niels Juul Axelssøn har ligeledes gjort nogle Tilføjelser i Håndskriftet⁴⁾. Væsentlig hyppigere end disse to's Tilføjelser er dog en Række, som hidrører fra den ligeledes personalhistorisk interesserede Valdemar Lykke († 1657)⁵⁾; hans Bemærkninger drejer sig, som rimeligt er, for en ikke ringe Del om Familien Lykke og viser bl. a. på flere Steder⁶⁾ Interesse for en korrekt Gengivelse af Familiens Våben.

Hvad Ny kgl. Saml. Fol. 771's senere Historie angår, kan det nævnes, at det har været ejet af Klevenfeldt⁷⁾, der på Forsatsbladet har givet en ikke helt kort Omtale af det. Han udtaler her den Formodning (som jo senere i fuldt Mål har vist sig at være rigtig), at »denne flittige Frue vel har efterladt mere end et Exemplar til

73 (jfr. Bl. 192—93)) oprindelig hidrører fra Christopher Friis. Men mere end en Formodning kan denne Antagelse ikke blive, da Stykket, som nævnt, på intet af de Steder, hvor det er påtruffet, er skrevet med Christopher Friis's egen Hånd. Og at denne overhovedet ikke er funden i nogen af de her nævnte Tekster, er så meget uheldigere, som man (den fremsatte Hypoteses Rigtighed forudsat) selvfølgelig straks vil tænke sig Muligheden af, at Christopher Friis også på andre Punkter kunde have Del i de pågældende Teksters nuværende Udseende. Men mod den sidste Hypotese synes det ganske vist til en vis Grad at tale, at den personalhistorisk interesserede Holger Parsberg, der, som anden Steds omtalt (Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 4), har konfereret Håndskriftet Ny kgl. Saml. Fol. 772 med endnu en Tekst, netop ud for Stykket om Friis'erne med det røde Egern tilføjer i Margenen: »Dette hør icke til den rette slecte bog, me[n]s er her indskreffuett« (Bl. 155 b).

¹⁾ Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 26 f.

²⁾ Håndskriftets Bl. 90 II b, 91 a, 92 b.

³⁾ S. 5, 16—18.

⁴⁾ Bl. 180 a, 224 a, 297 a (hvor han til Lisbet Bryskes Angivelse: »Den anden Hans Axelsen oc fru Ane Marsuins søn Nils Arinfell bleff giftt« har føjet den triste Bemærkning: »sig til mangan ond dage), 402 a.

⁵⁾ Se om ham Festskrift til Kristian Erslev fra danske Historikere S. 332 ff. (en Datter af ham blev gift med en Søn af den ovennævnte Christopher Friis, men først efter begge Fædrenes Død, se Danm. Adels Aarvog 1886 S. 141, 1903 S. 277 f.). Valdemar Lykkes Hånd (der i øvrigt også forekommer i Thottske Saml. 4to 1870 Bl. 30 b, 101 a, 102 b) findes i Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 104 b, 156 b, 254 b, 285 a, 294 b, 357 b, 358 a, 359 b, 399 a osv. osv.

⁶⁾ Bl. 128 b, 255 a, 265 b, 378 b, 501 a.

⁷⁾ Det anføres i Museum Klevenfeldianum S. 230 under Nr. 180.

sin tal-rige Familie«; men når han endvidere bemærker, at »med en nyere Haand er hist og her anført een og anden Andmærkning og Oplyfning«, må denne Ytring om den ene nyere Hånd unægtelig siges at være alt andet end udtømmende. Håndskriftet, der fra Klevenfeldt kom til Suhm, er benyttet i det gamle Adelsleksikon og omtalt lidt nærmere i dettes Fortale¹⁾.

Et Håndskrift, der må have kendt Ny kgl. Saml. Fol. 771, er Thottske Saml. Fol. 1083. Lisbet Bryske har på dette sidste Håndskrifts første beskrevne Blad egenhændig indført en Bemærkning, dateret Vejle 1674 14. Oktbr., om at hun har ladet skrive og male denne Slægtbog og givet den til sin Søn Sten Bille til Tirsbæk, for at han kan forbedre den. Bogen er altså, som det fremgår af hendes Udtalelse, skrevet af andre (nemlig af Skriverhænder), og de farvelagte Våbenafbildninger malede af andre. Dog forekommer hendes egen Hånd jævnlig i Teksten, ofte kun med kortere Rettelser²⁾ og Tilføjelser; men man finder tillige flere Gange hele Sider skrevne af hende, således undertiden omtrent en halv Snes Blade eller væsentlig mere³⁾. Ligeledes er et bag i Håndskriftet indført, delvis alfabetisk Register skrevet med hendes egen Hånd, hvad der derimod ikke gælder en derefter følgende Fortegnelse over Ejerne af Tirsbæk siden 1421, der fylder c. 5 Sider. Når Håndskriftet er anlagt, vides ikke, men det er vel ikke sket mange År før 1674. Bindet, der på sin udvendige Forside har Lisbet Bryskes Navn indpresset, har på Bagsiden på samme Måde: »Anno 1674«; en af Skriverhænderne i Håndskriftets første Del nævner Leonora Christinas Fængselsophold i Blåtårn⁴⁾, og der findes i Teksten Tilføjelser af Lisbet Bryske, der tidligst kan være skrevne 1671⁵⁾ og 1673⁶⁾. Men selv i denne sene Redaktion kan man et Sted finde en (ganske vist ikke med Lisbet Bryskes egen Hånd, men med en Skriverhånd given) Anvisning på, hvad der skal iagttages, »nar bogen schall omschriffuis«⁷⁾.

¹⁾ Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmene I S. XXI f. — Den ovfr. S. 23 Note 3 nævnte Frederik Ferdinand Wendelboe har et Sted i sine Samlinger gjort nogle Uddrag »af Fru Lisbeth Bryskes Vaabenbog« (Sorø Akademis Manuskriptsamling Nr. 164, Under-Nr. 10, en Side af et Ark med den anførte Overskrift); den benyttede »Vaabenbog« er Ny kgl. Saml. Fol. 771, hvis Bl. 75 b—78 a er ekscerperede på den pågældende Side.

²⁾ Disse Rettelser er undertiden urigtige, se Bl. 240 a, 245 a, b.

³⁾ Håndskriftets Bl. 46 a—b, 75 a—86 b, 354 a—370 b, 371 b—377 b, 487 b—489 b, 640 a—641 a, 643 b—653 a.

⁴⁾ Bl. 74 a.

⁵⁾ Bl. 36 a (jfr. Danm. Adels Aarvog 1907 S. 362), 161 a (jfr. anf. St. 1886 S. 146).

⁶⁾ Bl. 28 b (jfr. Danm. Adels Aarvog 1890 S. 82).

⁷⁾ Bl. 334 a.

Det blev nævnt ovenfor, at Thottske Saml. Fol. 1083 må have kendt Ny kgl. Saml. Fol. 771. At antage, at der skulde have eksisteret et nu tabt Mellemlid mellem dem, foreligger der nemlig næppe nogen tvingende Grund til; og Slægtskabet mellem de bevarede 2 Håndskrifter er ganske umiskendeligt. Dette Slægtskab fremgår f. Eks. af, at en hel Side, der i Håndskriftet i Ny kgl. Saml. er skreven som en lidt senere Tilføjelse fra Midten af det 17. Århundrede, går igen i Thottske Saml. Fol. 1083, når fraregnes et Par senere tilføjede Bemærkninger i Ny kgl. Saml.¹⁾ Også forskellige af de af nu identificerede Hænder gjorde Tilføjelser i Ny kgl. Saml. Fol. 771 kan genfindes i Thottske Saml. Fol. 1083, således Tilføjelser af Christopher Friis²⁾, Erik Krabbe Christianssøn³⁾, Niels Juul Axelsson⁴⁾ og Valdemar Lykke⁵⁾. Men det er ikke alle de nævnte Personers Tilføjelser i Ny kgl. Saml. Fol. 771, der er gået over i Håndskriftet i Thottske Saml.; og overhovedet er det langt fra, at der foreligger nogen fuldstændig Overensstemmelse mellem de 2 Tekster. Alligevel må det vel siges, at den relativt bedste Måde til at forsøge en Rekonstruktion af den nu tabte Begyndelse og Slutning af Ny kgl. Saml. Fol. 771 vilde være ved Hjælp af Thottske Saml. Fol. 1083. Det sidste Håndskrift ses ikke at mangle noget på de nævnte Steder; hvad dets Slutning angår, strækker denne sig lige så langt som Slutningen af Slægtbogsteksten i Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635⁶⁾, dog således, at der efter det Sted, hvor den sidste Tekst ender, i Thottske Saml. Fol. 1083⁷⁾ følger endnu et mindre Afsnit (om Familien Trolle), der i Karen-Brahe-Håndskriftet ikke findes på dette Sted, men i en noget afvigende Skikkelse på et tidligere⁸⁾.

¹⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 468 b. Thottske Saml. Fol. 1083 Bl. 550 b. Sidens Indhold er ikke påtruffen i noget af de andre kendte Eksemplarer af Lisbet Bryskes Thott-Type.

²⁾ Sammenlign Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 91 a, 92 a, 386 a, 482 b og 500 a med Thottske Saml. Fol. 1083, henholdsvis Bl. 125 a, 126 a, 456 b, 564 a og 580 b. Også Christopher Friis's Rettelse i Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 207 b af Lisbet Bryskes Angivelse af Jens Rodstens Døds måde (her ovfr. S. 32) ses at have været kendt af Thottske Saml. Fol. 1083 Bl. 258 a; men Fremstillingen på det sidstnævnte Sted er rigtignok langt mere kortfattet end den egenhændige af Christopher Friis.

³⁾ Sammenlign Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 90 II b og 92 b med Thottske Saml. Fol. 1083 Bl. 124 b og 127 a.

⁴⁾ Sammenlign Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 224 a og 402 a med Thottske Saml. Fol. 1083 Bl. 279 b og 474 b.

⁵⁾ Sammenlign Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 156 b med Thottske Saml. Fol. 1083 Bl. 201 b,

⁶⁾ Jfr. ovfr. S. 31.

⁷⁾ Bl. 651 b—653 a.

⁸⁾ Karen Brahe Nr. 1635 Bl. 453 (B) b—454 a.

Sten Bille synes ikke at have fulgt sin Moders Opfordring foran i Thottske Saml. Fol. 1083 til at »skriue oc forbedre den efftter ttiden«, som hun udtrykker sig; i alt Fald synes hans Hånd ikke at findes i Håndskriftet¹⁾. Derimod forekommer i dette en Del andre yngre Tilføjelhænder, som ikke er blevet identificerede. De har dog gennemgående hver for sig ikke skrevet ret meget i det med Undtagelse af en enkelt, der viser sig allerede temmelig tidlig i Håndskriftet og træffes gennem største Delen af det, om end ofte med lange Mellemrum²⁾.

Det må siges at være ret mærkeligt, at Lisbet Bryske i 1674 gav Thottske Saml. Fol. 1083 til Sønnen Sten Bille; thi der eksisterer et andet Håndskrift af hendes Thott-Slægtebogstype, der må antages også at have været i hans Besiddelse, nemlig *T h o t t s k e S a m l. F o l. 1 0 8 5*³⁾. Denne Tekst, der med den nedennævnte Undtagelse ikke indeholder Våbenafbildninger, er for de første 254 Blades Vedkommende⁴⁾ skreven med Skrивerhænder fra det 17. Århundrede, om end med mange Tilføjelser af Lisbet Bryske selv. I Resten af Håndskriftet er Hovedhånden derimod Lisbet Bryskes egen, men i denne Del omfatter selve Slægtebogsteksten kun Bl. 256—329; derefter findes i Håndskriftet (bortset fra et Register) kun farvelagte Afbildninger af Våbnene for »Knud Bille Henricksen oc Sten Bille Henricksens« 16 fædrene og 16 mødrene Aner. Af disse Våben fremgår det, at det her drejer sig om 2 af hendes Sønner af andet Ægteskab, og det er da øjensynlig de samme Personer, der menes med de foroven på Bindets forreste Yderside skrevne Navne »KNVD BILLE HS SØN STEN BILLE HS«. Det ser således ud til, at Moderen har tænkt sig, at Bogen skulde ejes af disse 2 Sønner i Fællesskab; men da den samme Side af Bindet, som foroven bærer begge Sønnernes Navne, endvidere forneden har en Påskrift, der kun lyder: »STEN BILLE HENRIC SØN«, kan man formentlig heraf slutte, at Håndskriftet senere er gået over i denne sidstes Enebesiddelse.

Når Bogen er anlagt, og når Lisbet Bryske har overdraget den til Sønnerne, er vanskeligt at afgøre. Man kunde tænke sig, at i alt Fald Anevåbnene først var indførte i Håndskriftet på en Tid, da hun ikke havde flere Sønner af andet Ægteskab tilbage end disse

¹⁾ Hans Underskrift (der jo ganske vist ikke er et tilstrækkeligt Grundlag for en Sammenligning) forekommer i R.A. Rentekamret, Jordebøger indsendte i Henhold til kgl. Missiver 1660—62, Jylland under Ørumgaard.

²⁾ Håndskriftets Bl. 6 a, 8 b, 9 a, 56 a, b, 212 a, b, 261 b, 344 a, 366 b, 393 a, osv. osv.

³⁾ Jfr. om dette Håndskrift Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 22, 24.

⁴⁾ Håndskriftets Bl. 9 er dog nu gået tabt, og Tallet 213 er oversprunget ved Folieringen.

2, men på den anden Side, inden nogen af dem var bleven gift (da et Sameje mellem dem efter den Tid vel vilde falde vanskeligt), og man vilde derved komme til Tiden 1649—1653¹⁾). Bogen synes dog i alt Fald for de Skriverhænders Vedkommende, der fremtræder som Hovedhænderne på de første 254 Blade, ikke at gå stort længere ned i Tiden end til Begyndelsen af 1640'erne (c. 1642). Men Lisbet Bryske har selv gjort Indførsler i Håndskriftet, der tidligst kan være foretagne i 1664 og 1666²⁾); og når man også i det (ligesom i andre af Teksterne) kan finde en Bemærkning om, hvad der skal foretages, »når bogen skall omskriuis«³⁾, kunde dette mulig tyde på, at hun ikke fra først af har tænkt på at skille sig ved Bogen.

Håndskriftet indeholder talrige Tilføjelser skrevne af den personalhistorisk interesserede Anne Trolle († 1723)⁴⁾, Tilføjelser, der ofte er korte, men dog jævnlig adskillige Linier lange⁵⁾). Hendes Hånd forekommer så hyppig i Håndskriftet, at man kunde blive tilbøjelig til at tro, at hun har ejet det, hvis ikke anden Steds gjorte Erfaringer måtte advare mod at drage Slutninger i så Henseende⁶⁾). Og i alt Fald kan det næppe påvises, at hun har arvet Håndskriftet; thi ganske vist var hun gift med en Bille, men dels døde han før begge Lisbet Bryskes ovennævnte Sønner, og dels var han kun ret langt ude beslægtet med dem.

Foruden Anne Trolles (og Lisbet Bryskes egen) Hånd forekommer også nogle andre Tilføjerhænder i Håndskriftet. Det er imidlertid ikke mange forskellige, ligesom deres Tilføjelser heller ikke er mange; og de er ikke blevet identificerede.

I Forbindelse med Håndskrifterne af Lisbet Bryskes Thott-Type kan endnu omtales et Slægtebogs-Håndskrift af betydeligt Omfang, nemlig den *L e d r e b o r g s k e H å n d s k r i f t s a m l i n g* Fol. 418—20, idet Tyge Becker i sin trykte Registratur over den nævnte Samling siger, at den pågældende Tekst »er uden Tvivl en Afskrift af Lisbeth Bryskes Slægtebog«⁷⁾). Hvis denne Antagelse var rigtig, måtte det dreje sig om et Eksemplar af Thott-Typen; thi ganske vist mangler Håndskriftet nu sit Bl. 1, men som

¹⁾ Jfr. Danm. Adels Aarvog 1890 S. 74—77.

²⁾ Håndskriftets Bl. 42 b (om hendes Søn Sten Billes Datter Sophie, der fødtes 1664 (Danm. Adels Aarvog 1890 S. 78)) og 17 b (om Jørgen Skeel Ottessøns og Lisbet Billes Søn Jørgen, der fødtes 1666 (sstds. 1901 S. 421)).

³⁾ Bl. 23 a.

⁴⁾ Jfr. om hende ovfr. S. 21.

⁵⁾ Bl. 16 a, 60 b—61 a, 82 a, 124 a, 146 a, 149 b, 155 a, 167 b, 179 b, 186 b, 239 a.

⁶⁾ Jfr. ovfr. S. 33.

⁷⁾ Hist. Museum S. 45.

vi snart skal komme tilbage til, eksisterer der Afskrifter af det, som er tagne, da Bladet var til Stede, og af disse Afskrifter fremgår det, at Ledreborg-Håndskriftet må have begyndt i alt væsentligt på samme Måde som Lisbet Bryskes Thott-Type. Men denne Overensstemmelse hører snart op; sammenligner man Ledreborg-Teksten med Håndskriftet i Karen Brahes Bibliotek Nr. 1635, viser det sig, at allerede Ledreborg-Tekstens Bl. 2 b mangler helt i det andet Håndskrift. Og når man er kommet et Par Blade længere frem i Ledreborg-Håndskriftet og så forsøger at genfinde Indholdet af f. Eks. en Snes af dettes Sider¹⁾ i Karen-Brahe-Teksten, fremtræder der en sådan Afvigelse i de 2 Teksters Rækkefølge, og man må for at finde det, som man søger, springe rundt på så mange forskellige af Karen-Brahe-Tekstens Sider, at det må anses for fejlagtigt at betegne Ledreborg-Teksten som en Lisbet-Bryske-Tekst. Der kan i de 2 Tekster undertiden forekomme en 3—5 Blade, hvor Våbenafbildningerne begge Steder følger efter hinanden i den samme Rækkefølge²⁾; men så indtræder Uoverensstemmelsen på ny. Hvad de Oplysninger angår, som de 2 Tekster giver om de enkelte Ægtepar, vil disse Oplysninger let komme til at frembyde Overensstemmelse på Grund af hele den skematiske Form, som de givne Meddelelser har; men denne Overensstemmelse er ganske vist for de enkelte Pars Vedkommende så hyppig, at man formentlig må antage, at Ledreborg-Håndskriftet, som er det yngre, blandt sine Kilder har haft en Lisbet-Bryske-Tekst, med mindre de går tilbage til en fælles Kilde. Men til at betragte Ledreborg-Håndskriftet selv som en Lisbet-Bryske-Tekst, synes der som sagt ikke at være Grund.

Der kan dog nu, da Ledreborg-Håndskriftet er nævnt, være Anledning til at gøre nogle Bemærkninger om det på Grund både af dets Omfang og af de Spor, som det anden Steds har efterladt i Slægtbogs-Litteraturen. Det er forsynet med farvelagte Våbenafbildninger, som imidlertid ikke er tegnede i selve Teksten, men først bagefter anden Steds fra er indklæbede i den. Håndskriftet er hovedsagelig skrevet med Skrivershænder; og at disse i alt Fald ikke kan have skrevet i Lisbet Bryskes Levetid, fremgår af, at de nævner Årene 1676, 1677, 1686 og 1695 og omtaler den senere Landkommissær Johan Monrads Bryllup, der fandt Sted 1682³⁾. Men Teksten er senere på mange Steder i alle 3 Bind suppleret

¹⁾ F. Eks. Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 8 b—21 b.

²⁾ Sammenlign således Ledreborg Fol. 420 Bl. 753 a—758 a og Karen Brahe Nr. 1635 Bl. 414 b—418 a.

³⁾ Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 180 a, Fol. 420 Bl. 668 b, Fol. 418 Bl. 31 a, Fol. 420 Bl. 819 a, Fol. 418 Bl. 65 (A) b.

med en Hånd, der, således som det anden Steds er omtalt¹⁾, tilhører den personalhistorisk interesserede Ide Jørgensdatter Grubbe (f. 1627, † 1702, Datter af Jørgen Grubbe og af Lene Rud og selv allerede i 1653 Enke efter Frederik Barnewitz²⁾). Hun har jævnlig gjort Tilføjelser i Håndskriftet af forskellig Længde; ikke sjældent drejer det sig om hele Sider, og det kan en enkelt Gang nå op til omtrent 40 Sider i Sammenhæng³⁾. Hun har skrevet i Håndskriftet endnu i 1690'erne (eller mulig senere⁴⁾); og hun har bag i dets sidste Bind egenhændig skrevet et udførligt Register. Allerede i Betragtning af, at hun har villet påtage sig denne sidste Ulejlighed, kan man anse det for givet, at hun har ejet Håndskriftet; og dette stadfæstes da også på andre Måder: i et Uddrag, som Samleren Peder Jenssøn Lucoppidan har gjort af Håndskriftets første Bind, betegner han dette som Fru Ide Grubbes Slægtbog⁵⁾; og i et andet Håndskrift, hvor Ledreborg-Teksten citeres, kalder den »liber Grubbianus apud Holstenios«⁶⁾. Betegnelsen »apud Holstenios« viser jo hen til den Slægt, i hvis Eje Slægtbogen har været indtil den nyeste Tid; og at den kom i Familien Holsteins Besiddelse, finder sin naturlige Forklaring i det Slægtskab, der var mellem denne og Ide Grubbe, idet den sidstnævntes Datter Øllegaard Barnewitz i sit Ægteskab med en Christian Bülow havde Datteren Ida Frederikke Joachime Bülow, der blev gift med Statsminister Johan Georg Holstein og Moder til Johan Ludvig Holstein, den første Greve af Ledreborg⁷⁾.

¹⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 11; jfr. om Ide Grubbes personalhistoriske Interesse sstds. S. 4, 11, 13.

²⁾ Se om hende Danm. Adels Aarvog 1885 S. 64, 1895 S. 168. Hendes Dødsår angives i Personalhist. Tidsskr. 3. R. V. 168.

³⁾ Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 41 (A) a—58 (A) b; sammenlign Ledreborgske Saml. Fol. 420 Bl. 800 a—806 b, 918 a—922 b.

⁴⁾ Hun nævner selv en Regitze Sophie Reedtz (Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 305 b), der var døbt 1692 (Danm. Adels Aarvog 1894 S. 320).

⁵⁾ R.A. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 45 a S. 423 (o: den såkaldte Lucoppidans Slægtbog, jfr. Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 45). — Det er ligeledes Ledreborgske Saml. Fol. 418—20, der citeres som »Fr. Grubbes Bog« i Kallske Saml. Fol. 121 f. Eks. under Alfsen, Basse og Brockenhus (jfr. Betegnelsen »liber Grubbianus« sstds. f. Eks. under v. Ahnen), i Kallske Saml. Fol. 122 f. Eks. under Limbech, Lindenov og Lille og Fol. 123 f. Eks. under Oxe, Plog og Raadsted.

⁶⁾ Thottske Saml. 4to 1873 S. 76, 77; Citatet gælder ganske vist Ledreborg-Håndskriftets nu manglende Bl. 1; men dette Blads Indhold fremgår, som nævnt ovfr. S. 38—39, af de endnu eksisterende Afskrifter af Håndskriftet. Det kan dog bemærkes, at den citerende på et af de Punkter, hvor han påberåber sig »liber Grubbianus«, har benyttet denne meget overfladisk; han hævder nemlig, at den nævner en Axel Pederssøn Thott, men begge Afskrifterne har på det pågældende Sted Axel Keldsøn Thott.

⁷⁾ Se R.A. Benzons Stamtavler under Bülow, Tab. IX; jfr. Hist. Museum S. 46 og Danm. Adels Aarvog 1885 S. 64, 195. — Det kan anføres, at når Ledreborg-Håndskriftet undertiden citerer »dend bog No. 2« (Fol. 418 Bl.

Foruden Ide Grubbe har, som allerede anden Steds omtalt¹⁾, den personalhistorisk interesserede Anne Trolle († 1723)²⁾ gjort mange Tilføjelser i Ledreborg-Håndskriftet. Det er imidlertid mærkelig nok kun sket i dettes første Bind³⁾, og der er ikke Tale om at hendes Tilføjelser er så lange som Ide Grubbes; de når aldrig en Størrelse af en hel Side, men udgør i det enkelte Tilfælde kun ét eller nogle Ord eller højst nogle Linier. Til Gengæld findes de på et betydeligt Antal af Siderne i det Bind, hvori de forekommer; og man kan finde Våbentegninger, som er indklæbede i Henhold til hendes Tilføjelser, men som er af en anden Form end de sædvanlige og undertiden med hendes egenhændige Overskrifter⁴⁾.

Det blev nævnt ovenfor, at Ledreborg-Håndskriftet ikke er komplet, idet det mangler Blad 1; men også nogle andre af dets Blade er i Tidens Løb gået tabt⁵⁾. Det er da et Held, at der kendes 2 Afskrifter af Håndskriftet, som er tagne, da disse Blade endnu var til Stede, så at man derigennem kan lære deres Indhold at kende⁶⁾. Af Afskrifterne, som begge udelader alle Forlæggets Våbenafbildninger, findes den ene i Uldallske Saml. 4to 441, som består af 3 Bind, der hvert for sig svarer henholdsvis til Ledreborgske Saml. Fol. 418, 419 og 420. Den Uldalske Tekst er skreven med Skrivers Hænder og har ved Slutningen af sit 2. Bind Betegnelsen »N. I. M. A° 1765 d 11te October«, hvad der formodentlig angiver denne Skrivers Forbogstaver og Datoen for Afslutningen af hans Arbejde på Bindet. Medens Håndskriftet, som nævnt, ingen Våbenafbildninger har, har det derimod bevaret Ledreborg-Tekstens med frenhævet Skrift skrevne Navne på Indehaverne af de i denne afbildede Våben. Og når det Uldallske Håndskrift hist og her overspringer et i Regelen ret kort Stykke af sit Forlæg, skyldes dette

141 b; Fol. 420 Bl. 842 b; begge Steder skrevne med Skrivers Hænder), menes der hermed den anden Foliering i den Ledreborgske Håndskriftsaml. Fol. 424, hvor de citerede Steder findes henholdsvis Bl. 1 a og 3 b. (Jfr. om Ide Grubbes Forhold til dette sidste Håndskrift Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 11.)

¹⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 44, 45.

²⁾ Jfr. om hende ovfr. S. 21, 38.

³⁾ Se Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 12 b, 14 b, 17 a, b, 20 (A) a, 20 (B) b osv. osv.

⁴⁾ Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 62 a, 175 a.

⁵⁾ Næmlig Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 132—37, Fol. 420 Bl. 603 (Bl. 797 har derimod næppe indeholdt noget, som har været bestemt til at bevares).

⁶⁾ Det er øjensynlig Ledreborg-Tekstens manglende Bl. 1 og de i forrige Note anførte manglende Blade (med Undtagelse af 797), hvis Indhold genfindes i Uldallske Saml. 4to 441, henholdsvis 1. Bd. S. 3—4, 143—50 og 3. Bd. S. 1, og i RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 69, henholdsvis 69 a Bl. 146 a, 194 b—196 a, og 69 c Bl. 66 a.

vistnok kun en Uagtsomhed¹⁾); derimod udelader det i sit 3. Bind helt Ide Grubbes udførlige Register bag i Ledreborgske Saml. Fol. 420, men har til Gengæld i sit nævnte sidste Bind en Del, der ikke findes i Ledreborg-Teksten, heriblandt især en historisk Fremstilling »Om de Thotter«.

Den anden Afskrift af Ledreborg-Håndskriftet findes i Rigsarkivet, Genealogisk-heraldisk Selskab, Generalia Fol. 69 og består af 3 særskilte Hæfter (69 a, b, c) med en ret påfaldende Foliering samt af et særligt Registerhæfte. Afskriften er uafhængig af Afskriften i Uldallske Saml. Fol. 441, hvad der viser sig i, at Rigsarkivets Afskrift ikke har de forskellige Udeladelser at opvise, der, som nævnt, findes i det Uldallske Håndskrift²⁾); og medens dette sidste er helt uden Register, har Rigsarkivets Håndskrift et Register, der ganske vist er mere kortfattet end Ide Grubbes i Ledreborgske Saml. Fol. 420, men dog viser sig for en meget stor Del at være bygget på dette. Rigsarkivets Håndskrift har altså på disse Punkter mere end det Uldallske, men udelader modsat ikke blot selve Våbenafbildningerne i Ledreborg-Håndskriftet, men også de Overskrifter over Afbildningerne, som var medtagne i Uldall-Håndskriftet.

Det genealogisk-heraldiske Selskabs Håndskrift betegnes både i den trykte og i Rigsarkivets skrevne Fortegnelse over Selskabets Samlinger som »Munch. En Slægtebog med Register«³⁾. For så vidt man ved denne Benævnelse vil tænke sig en selvstændig Forfattervirksomhed af en Mand ved Navn Munch, er Betegnelsen selvfølgelig ganske misvisende, da Håndskriftet, som nævnt, kun er en Afskrift af Ide Grubbes Slægtebog; hvis man derimod blot vil opfatte Benævnelsen som en Angivelse af, at en Munch har ejet Håndskriftet eller mulig ladet det afskrive, er Navnet rigtigt nok. Håndskriftet har på det første Hæftes Omslag Påskriften: »Kiøbt paa Justits Raad Auction [!] i 1787 for 2 Rdr.«. Det her manglende Navn på vedkommende Justitsråd skal, som det fremgår af tilsvarende Notater anden Steds om lignende Indkøb på en Auktion i 1787⁴⁾, suppleres til: Munchs; og af det bevarede Katalog over denne Auktion⁵⁾ ses, at den pågældende Samler hed Niels Simonsen

¹⁾ Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 79 b—80 a, Bl. 250 b L. 1—5, Bl. 300 b L. 2—301 a L. 2 og Fol. 419 Bl. 545 a L. 1—7 mangler i Uldallske Saml. 4to 441, henholdsvis 1. Bd. S. 99, 297, 359 og 2. Bd. S. 273.

²⁾ De Steder i Ledreborg-Håndskriftet, der, som anført ovfr. Note 1, mangler i Uldallske Saml. 4to 441, findes i Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 69, henholdsvis 69 a Bl. 178 b—179 a, 229 b, 247 b og 69 b Bl. 126 a.

³⁾ Hist. Museum S. 113. RA. Registrant 112.

⁴⁾ Se således RA. Gen.-her. Selsk., Gener. 4to 14.

⁵⁾ Fortegnelse paa' endeel gode og vel conditionerede Bøger, Manuscripter og Kobberstykker, afgangne Hr. Justitzr. og Committ. i Oecon.

Munch. Han havde været Embedsmand under Kommercekollegiet, var blevet Justitsråd 1780 og Medlem af det genealogisk-heraldiske Selskab 1782 og døde 1786¹). Det omhandlede Håndskrift er skrevet med en Skriverhånd fra det 18. Århundrede; men Munch selv har nogle Gange afløst Skriveren og egenhændig skrevet nogle Linier eller en Side i Håndskriftet²), så at det altså må antages, at det er ham, der har foranlediget Afskrivningen.

Foruden at der findes de 2 her nævnte Afskrifter af Ide Grubbes store Ledreborg-Håndskrift, skal endnu mindes om, hvad der er nævnt ovenfor³), at Peder Jenssøn Lucoppidan har gjort et ikke helt kortfattet Uddrag af det⁴). Men hans Uddrag er kun gjort efter det første Bind af Ledreborg-Håndskriftet⁵); og dette hænger rimeligvis sammen med, at det også kun er det samme første Bind af Håndskriftet, som Anne Trolle har fået så nært et Kendskab til, at hun har kunnet forsyne det med en Række Tilføjelser⁶). Lucoppidan har nemlig, som det anden Steds er omtalt⁷), stået i ret nøje Forbindelse med Anne Trolle, og det ligger nær at antage, at det er gennem hende, at han har fået det pågældende Bind af Ledreborg-Håndskriftet til Låns; i alt Fald har han øjensynlig, da han lånte det, ikke kendt Håndskriftets Ejerinde så godt, at han vidste hendes Fornavn⁸).

Også en i det 18. Århundrede affattet udførlig Stamtavle over Familien Rosenkrantz angiver sig som udarbejdet efter »Fr. Grubbes Bog« og citerer en Mængde Sider af denne⁹).

og Commerce Collegio Niels Simonsen Munchs Arvinger tilhørende. Kiøbenhavn 1787. — Håndskriftet er det, som nævnes i Kataloget S. 450 under Nr. 78.

¹) Se om ham: Meddel. fra det kgl. Gehejmearkiv for 1886—1888 S. 202, 297, 299, 353; Werlauff, Hist. Efterretn. om det store kgl. Bibl., 2. Udg. S. 214, 281 f.; samme, Det Kongelige Danske Selskab S. 139, 150 f., 188; og Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmene I S. XI. Yderligere Personalia om ham kan findes i RA. Rentekamrets Embedsansøgninger og i RA. Kommercekollegiets danske Resolutionsprotokol 1778 Nr. 22.

²) RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 69 b Bl. 50 b, 53 b, 55 a, 61 a. Hans Hånd til Sammenligning (med Navns Underskrift) kan findes i RA. Rentekamrets Embedsansøgninger; men i øvrigt viser det sig, at han ved Tiden 1760 selv både har ført Kommercekollegiets danske Journal og skrevet de originale Forestillinger i Kollegiets danske Resolutionsprotokol.

³) S. 40.

⁴) Uddraget omfatter S. 423—77 i hans Håndskrift RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 45 a.

⁵) Ledreborgske Saml. Fol. 418.

⁶) Jfr. ovfr. S. 41.

⁷) Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 45 f.

⁸) RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 45 a S. 423.

⁹) RA. Gen.-her. Selsk., Specialia R 19 c.

III.

Lisbet Bryskes Våbenbøger.

De ovenfor behandlede Lisbet-Bryske-Tekster har været Slægtebøger, som, udgående fra bestemte Personer, har opregnet disse Personers Efterkommere både på Mands- og Kvindesiden, så at man meget hyppig og ret hurtig kan nå til Mennesker, der fører helt andre Familienavne og helt andre Våben end den, fra hvem man gik ud. Men Lisbet Bryske har også efterladt Våbenbøger, hvor Våbenafbildningerne er det centrale, så at det kan ske, at et Håndskrift ikke indeholder stort mere Tekst end Navnene på de Slægter, der fører de afbildede Våben; eller hvis Teksten spiller en større Rolle, kan Håndskriftet have samlet den om Våbenafbildningerne, så at der under hver af disse kun omtales sådanne Personer, der har ført det vedkommende Våben, og det endda på den Måde, at det indbyrdes Slægtskab mellem de pågældende i Regelen ikke angives.

Et Håndskrift af den sidstnævnte Art er *K a r e n B r a h e s Bibliotek Nr. 1636*. Det er for den ganske overvejende Del skrevet egenhændig af Lisbet Bryske, der foran¹⁾ angiver om Bogen, at hun har »den sell mallitt oc skreuen, som dett er gott att see, att dett er mitt egitt arbed oc henders gierninger. Skreffuitt paa Thirsbeck den 17 julli 1651; da var ieg 66 aar gamell. Lisbett Bryske egen hand«. Ifølge en senere Angivelse af hende på den samme Side, dateret Vejle 1674 20. August, har hun foræret Bogen til sin Datterdatter Ellen Bille²⁾, »att hun den skall haue tñill en hukomellse, att dett er mitt egitt arbed«.

Håndskriftet har altså foreligget 1651, men når det er anlagt, kan være vanskeligt at afgøre; dog har det mulig ikke været meget tidligere, eftersom der i det findes nævnt Dødsfald, som indtraf 1645, 1646 og 1647, og som synes skrevne straks ved Håndskriftets oprindelige Anlæg³⁾. Men Lisbet Bryske har i alt Fald skrevet meget i det efter 1651; i den egentlige Våbenbog (som kun går til Håndskriftets Bl. 138 b, og som indtil Bl. 122 b er alfabetisk ordnet efter Slægterne, om end ikke inden for det enkelte Begyndelsesbogsstav) forekommer Årstal som 1653 og 1655⁴⁾. Efter den egentlige Våbenbogs Afslutning er Håndskriftets Indhold ret uensartet, og det er her ikke udelukkende, men dog for den overvejende Del skrevet med hendes egen Hånd. Man finder her Afskrifter af nogle Dokumenter, Oplysninger om hendes Mænds og hendes egne Aner

¹⁾ På Bladet foran Bl. 1.

²⁾ Datter af Rønnoy Bille og Lisbet Krabbe; jfr. Danm. Adels Aarvog 1890 S. 90 f., 1928 II. 25.

³⁾ Bl. 83 b, 91 a, 106 b, 108 a.

⁴⁾ Bl. 10 a, 70 b.

og Afbildninger af deres Anevåben, hendes egen her ovenfor¹⁾ aftrykte Selvbioграфи, Fortegnelser over begravede i Ringsted, Sorø og Antvorskov, Meddelelser om enkelte Adelslægter samt om Ejere af Tirsbæk siden 1421, Fortegnelser over Rigsråder og adelige 1655 og 1651, en Afskrift af Digtet om »De Billers, Jenses Sønners, 16 Aner«, Beskrivelser over forskellige af hendes Slægtinges Udenlandsrejser (hvoriblandt flere af hendes Sønners), osv. Adskilligt af det her anførte kan godt være skrevet før 1651; men andet må være yngre. Dette gælder således om den ovenfor aftrykte Selvbioграфи, der nævner »forgangen aar 1664«²⁾; blandt Tirsbæks Ejere anfører Lisbet Bryske selv sin Søn Sten Bille, der 1666 »kom ttill Thirsbek att boe«³⁾; en Indholdsfortegnelse, skreven af hende selv, optæller ikke blot, hvor mange Slægter og Våben der i December 1652 fandtes »i dene bog«⁴⁾, men opfører også en Højesteretsdom af 1670 mellem Ulrik Frederik Gyldenløve og Marie Grubbe, der findes afskrevet tidligere i Håndskriftet (men ikke af Lisbet Bryske selv)⁵⁾; og i en bag i Bogen indført Fortegnelse over Danmarks Konger har hun selv indført Christian V.s Tronbestigelse⁶⁾, osv.

Lisbet Bryske, der i Håndskriftet jævnlig (direkte eller indirekte) har benyttet Hvitfeldts Krønike, citerer også flere Gange i det »min slecttebog«⁷⁾.

Af senere Tilføjelhænder i Håndskriftet forekommer en enkelt Gang den tidligere omtalte Niels Juul Axelssøns⁸⁾. Men betydelig mere har Håndskriftets senere Ejerinde Bogsamlersken Karen Brahe skrevet i det⁹⁾. Hun citerer foran i det (på den samme Side, hvor Lisbet Bryske har gjort sine Indførsler af 1651 og 1674¹⁰⁾) »Otte Brahe Axelsenß riem«, hvorved menes en Otte Brahe, der faldt 1611 for Kalmar i en yngre Alder¹¹⁾; Rimet lyder således:

»Adelig byer og herkomme stor
kand dem icke meget høre,
som adel vil vere med godß og jord
og self intet got kand gjøre«.

1) S. 1—2.

2) Ovfr. S. 2.

3) Bl. 171 b.

4) Bl. 256 b, 257 b.

5) Bl. 257 b; jfr. Bl. 238 a.

6) Bl. 268 b.

7) Bl. 6 b, 7 b, 8 b, 97 I a, 100 a, 115 a.

8) Bl. 104 a. Jfr. om ham ovfr. S. 5, 16—18, 34.

9) Således Bl. 32 b, 33 a, 34 b, 43 a osv.

10) Ovfr. S. 44.

11) Se om ham Danm. Adels Aarbog 1888 S. 110, Dansk biograf. Lexikon

En anden Hånd fra det 18. Århundrede, som ikke er bleven identificeret, skriver bl. a. 2 Sider i Sammenhæng om Familien Holsten¹⁾.

Det kan nævnes, at når Peder Lucoppidan i sin Slægtbog²⁾ i et Afsnit³⁾, hvis Hovedkilde er Anne Trolles Våbenbog⁴⁾, jævnlig citerer »Lisbet Bryske« som Kilde for Våbenbeskrivelser, der afviger fra Anne Trolles, mener han sikkert hermed Håndskriftet i Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636⁵⁾.

En Afskrift efter Håndskriftet Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636, men så vidt det kan ses, kun indirekte eller altså med et nu tabt Mellemed, findes i Ribe Katedralskoles Bibliotek, Grønlands Samlinger VI. 61 b. Dette sidste Håndskrift, der udelader alle Karen-Brahe-Tekstens Våbenafbildninger, er skrevet med en Hånd fra 2. Halvdel af 17. Århundrede⁶⁾; det har kunnet medtage senere Indførsler af Lisbet Bryske i Karen-Brahe-Teksten og også Niels Juul Axelssøns Tilføjelse i denne⁷⁾, men har ikke de Tilføjelser fra det 18. Århundrede eller af Karen Brahe, som findes i Karen-Brahe-Håndskriftet. Men Ribe-Håndskriftet er dog ikke en fuldstændig Afskrift af Karen-Brahe-Teksten, således som denne må antages at have foreligget ved Lisbet Bryskes Død. Det udelader forskellige Afsnit af Karen-Brahe-Teksten, som har haft en ganske speciel Interesse for Lisbet Bryske selv (således Oplysningerne om hendes Mænds og hendes egne Aner, hendes Selvbiografi og Meddelelserne om hendes Slægtnings Udenlandsrejser) og også adskilligt andet såsom Afskriften af »De Billers, Jenses Sønners, 16 Aner«⁸⁾. Og hvad Ribe-Håndskriftet meddeler af Karen-Brahe-Teksten, gengiver det ikke altid i den samme Orden som denne⁹⁾. Særlig kan nævnes, at Karen-Brahe-Teksten

¹⁾ Bl. 162 b—163 a.

²⁾ Jfr. om denne ovfr. S. 40 Note 5.

³⁾ RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 45 a S. 491—563.

⁴⁾ Se om denne Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 1.

⁵⁾ Sammenhold således RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 45 a S. 492, 492, 493, 497, 497, 498, 499, 500 med Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636, henholdsvis Bl. 16 a, 7 a, 13 a, 15 a, 10 b, 12 a, 16 b, 9 b.

⁶⁾ Den må have skrevet tidligst 1670, da den Bl. 156 b afskriver den ovfr. S. 45 omtalte Højesteretsdom af 1670, der findes i Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636 Bl. 238 a. Og på den anden Side kan den senest have skrevet 1692; Håndskriftet har nemlig Bl. 48 b en lille Tilføjelse, der er skreven med en anden Hånd, som tilhører Personalhistorikeren Holger Parsberg, der døde 1692.

⁷⁾ Den findes i Ribe-Håndskriftet Bl. 111 a.

⁸⁾ Karen-Brahe-Tekstens Bl. 145 b—161 a, 190 b—213 a, 216 b—218 a, 238 b—246 b, 249 a—250 a m. m. mangler i Ribe-Håndskriftet.

⁹⁾ Ribe-Håndskriftets Bl. 1 a og 2 a svarer således til Karen Brahe Nr. 1636 Bl. 268 a og b.

senere end sin første, alfabetisk ordnede Hoveddel har dels nogle Oplysninger om Familierne Glob, Limbek og Vesteni¹⁾ og dels (under Overskriften: »Vabener, som icke er malitt i dene bog») en Række nogenlunde alfabetisk ordnede Oplysninger om et ikke ubetydeligt Antal Personer²⁾; men disse 2 Afsnit af Karen-Brahe-Teksten har Ribe-Håndskriftet opløst og indordnet under de enkelte Slægter i sin store, alfabetisk ordnede Hoveddel. Dette er i alt Fald et Par Gange gjort på en sådan Måde, at man har Indtryk af, at det ikke skyldes et selvstændigt Arbejde af Ribe-Håndskriftets egen Skriver, men at han har haft et Forlæg for sig, som han nøjagtig har afskrevet. Og da der endvidere på 2 Steder i Ribe-Håndskriftet³⁾ forekommer Afsnit, som slet ikke findes i Karen-Brahe-Teksten, men som ikke desto mindre synes skrevne ganske samtidig med de Dele af Ribe-Håndskriftet, mellem hvilke de er indførte, må det formentlig antages, at der mellem de bevarede Håndskrifter i Karen Brahes Bibliotek og i Ribe Katedralskoles Bibliotek ligger et nu tabt Mellemlid.

Foruden det her omtalte Håndskrift i Ribe Katedralskoles Bibliotek eksisterer der endnu en anden Afskrift af Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1636, nemlig i Rigsarkivet, Genealogisk-heraldisk Selskab, Generalia 4 to 14; men medens Ribe-Teksten er fra det 17. Århundrede, hidrører Teksten i Genealogisk-heraldisk Selskab først fra det 18. Dette fremgår ikke blot af Karakteren af Håndskriftets Hovedhånd (der må anses for en Skriverhånd); men det viser sig endvidere, at den ovenfor⁴⁾ omtalte Justitsråd Niels Simonsen Munch dels flere Gange⁵⁾ har suppleret manglende Linier i Teksten (hvad der selvfølgelig i og for sig ikke behøvede at være sket før længe efter Afskriftens Tilblivelse) og dels på et Sted har afskrevet 2 Sider af Forlægget, som Skrивeren, vistnok ved en ren Uagtsomhed, helt havde oversprunget⁶⁾. Også et i Afskriften løst indlagt alfabetisk Register er skrevet med Justitsråd Munchs Hånd; det er dog ikke helt tilfredsstillende, bl. a. fordi Håndskriftet kun delvis er pagineret, og Registret selvfølgelig kun kan omfatte den paginerede Del af Teksten. Hertil kommer, at

1) Bl. 165 a—166 b, 167 a—168 a, 174 a.

2) Bl. 259 I b—260 a.

3) Bl. 151 a—152 a, 157 a L. 6—157 b.

4) S. 42—43.

5) F. Eks. Håndskriftets S. 66, 142, 172, 173, 185, 215 og upagineret Del under Vasspyd.

6) Bl. 97 I b og 97 II a af Karen Brahe Nr. 1636 er oversprungne af Skrивeren i Håndskriftet i Gen.-her. Selsk. efter dettes S. 331, men er afskrevne af Munch selv lidt senere i Håndskriftets upaginerede Del (endnu under Bogstavet S).

Afskriftens Titelblad for en stor Del er skrevet med Munchs Hånd; man har derfor, når disse forskellige Momenter tages under ét, god Grund til at antage, at det er ham, der har foranlediget Afskriftens Tilblivelse, og det fremgår da også af en Notits på Titelbladet, at Genealogisk-heraldisk Selskab har købt Afskriften på hans Auktion¹).

Justitsråd Munchs Afskrift udelader ligesom Teksten i Ribe Katedralskoles Bibliotek alle de Våbenafbildninger, der findes i deres fælles Forlæg Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1636. Derimod er der på Grund af det Munchske Håndskrifts Tilblivelsestid intet til Hinder for, at det (i Modsætning til Ribe-Teksten) kan medtage de Tilføjelser fra det 18. Århundrede og af Karen Brahe selv, der findes i Karen-Brahe-Håndskriftet; og dette viser sig da også ofte at være Tilfældet²), selv om det ikke sker altid. Men Justitsråd Munchs Håndskrift tilsigter lige så lidt som Teksten i Ribe Katedralskole at give en fuldstændig Afskrift af Karen-Brahe-Teksten; begge forbigår de ikke ubetydelige Dele af deres Forlæg, men det er langtfra altid de samme Dele, som de udelader. Ganske vist forbigår også Genealogisk-heraldisk Selskabs Håndskrift ligesom Ribe-Teksten Afskriften af »De Billers, Jenses Sønners, 16 Aner«³); men de forskellige ovenfor⁴) nævnte Afsnit vedrørende Lisbet Bryske selv og hendes nærmeste Slægt, der er udeladte i Ribe-Teksten, findes alle i Justitsråd Munchs Håndskrift⁵), der til Gengæld bl. a. forbigår en hel Række af de Dokumenter, der er afskrevne både i Karen Brahe Nr. 1636 og i Ribe-Teksten⁶).

Det ovenfor omhandlede Håndskrift i Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636 er ikke den eneste egenhændige Våbenbog, som Lisbet Bryske har efterladt sig; foruden den haves der en anden i Rigsarkivet i Genealogisk-heraldisk Selskab, Generalia Folio 42. På denne Teksts Bl. 1 a har Lisbet Bryske i en Notits, der er dateret 1654 20. Jan., oplyst, at hun har »sell mallitt

¹) Håndskriftet opføres i det S. 42 Note 5 nævnte Katalog på S. 460 under Nr. 185 med Betegnelsen »Fr. Lisbeth Bryskes Slegtebog«.

²) Se f. Eks. Karen Brahe Nr. 1636 Bl. 72 a (en Tilføjelse, der som sin Kilde anfører »Peder [!] Huitfeldts Crønicker«), 74 a, 82 b, 83 a og 84 b, og de tilsvarende Steder i Justitsråd Munchs Håndskrift, henholdsvis S. 240, 248, 273, 274 og 279.

³) Jfr. ovfr. S. 46.

⁴) S. 46.

⁵) Karen-Brahe-Tekstens Bl. 145 b—161 a, 216 b—218 a, 238 b—246 b, 249 a—250 a findes alt sammen (bortset fra Våbenafbildningerne) i Gen.-her. Selsk., Gener. 4to 14, men alt i Håndskriftets upaginerede Del.

⁶) Karen-Brahe-Tekstens Bl. 141 b—144 b, 172 b—173 a, 184 b—186 b, 238 a, 247 a—248 b (svarende til Ribe-Håndskriftet, henholdsvis Bl. 128—131 a, 133 a—134 a, 140 a—142 a, 156 b—157 a, 161 a—163 b) mangler alt i Gen.-her. Selsk., Gener. 4to 14.

oc gjort di vaben, som huer kand kende, dett er mitt egitt arbed«, og at hun har foræret Bogen til sin Datter Gertrud Bille¹⁾. Senere ejedes den af Klevenfeldt²⁾ og derefter af Suhm³⁾, før den gik over til Genealogisk-heraldisk Selskab. Den indeholder et ret betydeligt Antal af temmelig tarvelig udførte Våbenafbildninger, først en Række, der er nogenlunde alfabetisk ordnede (dog ikke inden for det enkelte Begyndelsesbogstav⁴⁾, og senere forskellige andre, hvoriblandt nogle fandtes i Sorø Kirke⁵⁾, og andre er »norske vaben, som ieg icke ved naffn ttill«⁶⁾. Når der findes Underskrifter under disse Våben, er de skrevne af Lisbet Bryske selv; men undertiden mangler Underskrifterne, og det er yderst sjældent, at der ud over Slægtnavnene eller Personnavnene gives anden Tekst til Våbenafbildningerne. Dette Afsnit af Håndskriftet taber således meget i Interesse på Grund af sin overordentlig knappe Tekst; og stort bedre bliver det ikke senere i den Del af Håndskriftet, der hidrører fra Lisbet Bryske. Hun tegner Datteren Gertrud Billes 16 fædrene og 16 mødrene Anevåben, men uden anden Tekst end Angivelse af Slægternes Navne⁷⁾. Og hun giver en Del Oplysninger om Ejerne af Tirsbæk siden 1421⁸⁾; men skønt dette Afsnit dog indeholder nogen Tekst, er det ikke så udførligt som det tilsvarende Stykke i Håndskriftet i Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636⁹⁾ og har ingen Oplysninger efter År 1613. Håndskriftet i Genealogisk-heraldisk Selskab, har fået en Del Tilføjelser i det 18. Århundrede¹⁰⁾; men heller ikke de frembyder større Interesse i personalhistorisk Henseende.

Blandt Lisbet Bryskes Våbenbogsarbejder kan endnu nævnes et tyndt Kvarthæfte, der findes i Rigsarkivet i Genealogisk-heraldisk Selskab, Generalia 4 to 13, men er af endnu mindre Interesse end det umiddelbart her ovenfor omtalte Håndskrift, bl. a. fordi det pågældende Kvarthæfte må anses for ganske ufuldstændig bevaret. Det indeholder 14 delvis løse Blade, af hvilke

1) Se om denne sidste Danm. Adels Aarvog 1890 S. 75, 1926 II. 58

2) Den anføres i Museum Klevenfeldianum S. 230 under Nr. 181.

3) Håndskriftet omtales lidt nærmere i Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmene I S. XXI og i Møllerup og Meidell, Bille-Ættens Hist. II. I. 489; begge Steder aftrykkes Lisbet Bryskes ovfr. citerede Notits på dets Bl. 1 a. Det er øjensynlig også dette Håndskrift, som der sigtes til i Dansk biograf. Lexikon III. 198, hvor Thiset dog ved en Uagtsomhed angiver, at det findes på det kongelige Bibliotek.

4) Håndskriftets Bl. 1 b—49 b.

5) Bl. 57 b—61 b.

6) Bl. 63 b—65 a.

7) Bl. 112 b—114 a.

8) Bl. 70 b—72 a.

9) Bl. 169 b—172 a; jfr. her ovfr. S. 45.

10) Bl. 68 b, 79 b—80 a, 82 b—84 a, 103 b—104 b, 107 b—108 a.

de allerfleste er folierede, men med Tal, der ligger mellem 72 og 102. Hver Side har 4 ret små og dårlig udførte Våbenafbildninger, idet der dog jævnlig kun findes Skjolde, uden at Våbenmærkerne er indtegnede. Afbildningerne er ikke usandsynlig tegnede og malede af Lisbet Bryske, og i alt Fald er den Smule Tekst, der findes, og som, hvis den findes, undertiden kun består i Familie- eller Personnavnet, alt sammen skreven med Lisbet Bryskes Hånd. Adskillige af Våbenafbildningerne angives at hidrøre fra Ringsted Kirke. Ikke få af Kvarthæftets Våben genfindes i Håndskriftet i Genealogisk-heraldisk Selskab, *Generalia Folio 42*¹⁾; men det synes ikke at være dem alle, og Rækkefølgen er ikke den samme i de 2 Håndskrifter, så at man ikke godt kan betragte Kvarthæftet som en Kladde til Foliohåndskriftet²⁾.

Endelig skal det anføres, at der i et af Sophie Brahes Håndskrifter omtales »en liden wabenbog, som fru Lißebet Brysche sende mig; paa det første blad stod saaledes: Disse ere Iffuer Lungis otte ferne waben«. Men denne Våbenbog, i hvilken Lisbet Bryske ifølge Uddraget hos Sophie Brahe jævnlig har talt i første Person, må formentlig anses for tabt³⁾.

IV.

Mindre Arbejder af Lisbet Bryske; Håndskrifter benyttede af hende.

Et mindre Arbejde af Lisbet Bryske er en af hende egenhændig skreven Slægtbog over Efterkommerne (både på Mands- og Kvinde-siden) af den første Valkendorf, som efter hendes Angivelse har været her i Landet; de farvelagte Våbenafbildninger gør Indtryk af at hidrøre fra hendes egen Hånd⁴⁾. Håndskriftet, som tæller 13 beskrevne Blade, har på Bl. 9 a fået et Par Tilføjelser med en tiltalende, latinskkyndig Hånd, formentlig fra det 17. Århundrede.

Et andet mindre Arbejde af Lisbet Bryske findes øjensynlig i den såkaldte »Düring-Rosenkrantz's Slægtbog« i Rigsarkivet⁵⁾, et Håndskrift, der har Navn efter en i 1890 afdød Ejer af det, Hofjægermester Baron E. F. Düring-Rosenkrantz, efter hvis Død det

¹⁾ Sammenlign. dettes Bl. 48, 50, 54, 55, 56, 50, 51, 31, 34, 33, 43.

²⁾ Et Kwartblad ganske tilsvarende til Kvarthæftets og folieret 85 findes indlagt i Ny kgl. Saml. 4to 1281; dets Våbenafbildninger går igen i Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 42 Bl. 50 b, 51 a og 63 b.

³⁾ Landsarkivet i Lund, »Danska geneal. m. m. 4« Bl. 81 a—82 b. Bogen har ifølge Beskrivelsen hos Sophie Brahe i alt Fald indeholdt Lisbet Bryskes Moders 32 Anevåben.

⁴⁾ RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 41. (Jfr. Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 22.)

⁵⁾ I Arkivets Manuskriptsamling under Alm. dansk-norsk Personalhist. Nr. 16 b.

foræredes til Rigsarkivet. Håndskriftet består af 3 forskellige Afsnit; det første er en med en Skriverhånd skreven Afskrift af det i Rigsarkivet opbevarede Eksemplar af den såkaldte »Jytte Gyldenstjerne«s Slægtbog¹⁾; det andet indeholder en Række Ane- og Stamtavler skrevne af Personalhistorikeren Oluf Hermanssøn Nysted († 1740), og det tredie er en Slægtbogstekst skreven med Landsdommer Holger Parsbergs Hånd²⁾. Det Arbejde af Lisbet Bryske, som er optaget i Düring-Rosenkrantz-Håndskriftet, findes mellem dettes Afskrift af »Jytte-Gyldenstjerne«-Teksten og de af Oluf Hermanssøn Nysted skrevne Ane- og Stamtavler; det er i det væsentlige skrevet med en Skriverhånd fra 2. Halvdel af det 17. Århundrede, men er i det hele noget uheldig overleveret. Det udgør Håndskriftets S. 144—57; men disse Sider er ikke blot efter alt at dømme urigtig paginerede³⁾, men det viser sig, at de 2 Sider, som formentlig skulde være de første⁴⁾, er skrevne ikke med den Skriferhånd, der har skrevet de andre Sider af Fremstillingen, men af Oluf Hermanssøn Nysted. Og at det for hans Vedkommende må dreje sig om en senere Supplering, der ikke kan være foretagen i Lisbet Bryskes Levetid, turde fremgå af hans Alder⁵⁾; men derfor

1) Om denne Slægtbog se Personalhist. Tidsskr. 5. R. IV. 1—30, 7. R. IV. 14—21 og 9. R. II. 2—5. Teksten i Düring-Rosenkrantz's Håndskrift er defekt i Begyndelsen, hvor der øjensynlig er gået et Blad tabt, og mangler efter sin S. 143 den Side, der er den sidste Tekstside (S. 246) i det egentlige »Jytte Gyldenstjerne«-Håndskrift (i R.A. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 48). Men at Düring-Rosenkrantz's Tekst er afskrevet netop efter Rigsarkivets »Jytte-Gyldenstjerne«-Tekst, fremgår af, at en Lakune, som findes i denne sidste mellem S. 120 og 121, går igen i Düring-Rosenkrantz-Håndskriftet S. 73, og af, at en stor Mængde af de Tilføjelser, der er gjorte af senere Hænder i »Jytte-Gyldenstjerne«-Teksten, genfindes i Düring-Rosenkrantz-Teksten (se således Tilføjelser af følgende: Sophie Below bl. a. i den ene Tekst S. 121 og i den anden S. 74, Rigborg Brockenhus henholdsvis S. 93 og 53, Palle Rosenkrantz Axelssøn († 1642) henholdsvis S. 105 og 63, Knud Ulfeldt Christophersøn († 1657) henholdsvis S. 87 og 49, og Holger Parsberg († 1692) henholdsvis S. 221 og 131; osv.). Det vil da heraf fremgå, at Düring-Rosenkrantz-Håndskriftet uheldigvis ikke kan give noget Fingerpeg m. H. t. »Jytte-Gyldenstjerne«-Tekstens Tilblivelseshistorie, således som Tilfældet har været med et andet Håndskrift (se Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 2—5 om Helvig Kaas's Slægtbog).

2) Jfr. om ham her ovfr. S. 23 og Festskrift til Kristian Erslev fra danske Historikere S. 334—35, på hvilket sidste Sted også det her omtalte Slægtbogshåndskrift nævnes.

3) De burde utvivlsomt følge efter hinanden i denne Rækkefølge: S. 148—55, 144—47, 156—57.

4) Næmlig S. 148—49.

5) Hun døde jo 1674, og han betegner sig i 1730 som 70 År gammel (R.A. Danske Kanc. Ark., Suppl. 1730 I. Halvår PPP Nr. 839), så at han ikke vilde have kunnet arbejde for hende, selv om denne Aldersopgivelse var rigtig. Men da Opgivelsen skriver sig fra en Ansøgning om Understøttelse,

er det jo ikke udelukket, at Suppleringen kan være foretagen på Grundlag af et fra Lisbet Bryske stammende, men senere beskadiget og nu forsvundet Blad.

Den Del af Håndskriftet, som må antages at hidrøre fra Lisbet Bryske, er uden Våbenafbildninger og, som alt nævnt, i Hovedsagen skreven med en Skriverhånd. Den giver en Fremstilling af Efterkommerne (både gennem Mands- og Kvindelinierne) efter Verner Parsberg († 1487) og hans Hustru Anne Rønnov; men det er kun den mindste Del af de opregnede Personer, der bærer Navnet Parsberg, idet de allerfleste af dem nedstammer fra det nævnte Ægtepars Sønnedatter Gertrud, der var gift med Johan Bjørnssøn Bjørn. Når Fremstillingen må henføres til Lisbet Bryske, skyldes det, at hun 2 Steder gør egenhændige Bemærkninger om sit Forhold til den; et Sted udtaler hun: »Dette er all den slecht, som ieg ved efftter fru Giertrud Parsberis datter fru Maren Biørns datter«, og ved Fremstillingens Slutning siger hun: »Her endis den anden fru Giertrud Parsberes datter fru Ane Biørns datter«¹). At Fremstillingen først kan være nedskreven i hendes høje Alder, fremgår af, at den²) nævner hendes Sønnedatter Sophie Bille, som er født 1664³). Hvorvidt den (med sit Udgangspunkt i Verner Parsberg) skulde være fremkommen af Hensyn til den ovennævnte Holger Parsberg, der jo må have været i Besiddelse af i alt Fald en Del af det nuværende Düring-Rosenkrantz-Håndskrift, er vel tvivlsomt; Holger Parsbergs Navn findes i ethvert Tilfælde ikke mellem de Parsberg'er, som Fremstillingen opregner⁴).

Det ligger nær at tænke sig, at Lisbet Bryske på Grund af sin personalhistoriske Indsigt er blevet spurgt til Råds af andre i genealogiske Anliggender; og man kan da også i Klevenfeldts Samlinger finde bevaret en af hende selv skreven Besvarelse af en Forespørgsel, som en Fru Kirstine havde sendt hende vedrørende en Række Anevåben⁵). Og i et af Sophie Brahes Håndskrifter gives Uddrag af et Brev fra Lisbet Bryske, hvori hun delvis taler i første Person, og hvori der omtales Våben, som findes på Tirsbæk i Vinduerne dels i et Par Kamre og dels i en lang Gang⁶).

er det vel ikke udelukket, at han for at vække Medlidenhed har gjort sig noget ældre, end han virkelig var; og det synes ret troligt, at han er identisk med en Olaus Hermannides, der først i 1689 immatrikuleredes ved Universitetet (Kjøbenhavns Universitets Matrikel udg. af Birket Smith II. 167).

¹) Håndskriftets S. 154, 157.

²) S. 154.

³) Danm. Adels Aarvog 1890 S. 78.

⁴) S. 148—49.

⁵) RA. Klevenfeldts Samlinger, »Collect. geneal. Dan.« Bl. 20 a—b.

⁶) Landsarkivet i Lund, »Danska geneal. m. m. 4« Bl. 83 a.

Det er ovenfor jævnlig omtalt, hvorledes senere Benytttere har gjort deres Bemærkninger i Slægtbogs-Håndskrifter, som de har haft til Låns eller mulig ejet. Det vilde være mærkeligt, om et Menneske, der har følt så stor en Tilfredsstillelse ved at benytte Pennen, som Tilfældet øjensynlig har været med Lisbet Bryske, ikke skulde have brugt den samme Fremgangsmåde over for andres Håndskrifter, som er kommet hende i Hænde; og der kan faktisk påvises nogle Eksempler herpå.

Således findes hendes Hånd i *T h o t t s k e S a m l i n g 4 t o 1 8 7 0*¹⁾, et fra Frederik II.s Tid stammende Slægtbogs-Håndskrift, der omtaler Niels Kaas som Kansler og et Sted nævner ødette aar 1587²⁾. Desværre er det ufuldstændig bevaret; det begynder nu med et Læg C, så at der må være gået 2 Læg (A og B) tabt, og også Slutningen synes at mangle. Det har ifølge dets nuværende første Blad i det 17. Århundrede tilhørt Beate Joachimsdatter Bülow, der var gift med Jørgen Enevoldssøn Kruse og døde 1657³⁾, og det har fået ikke få Tilføjelser med Hænder, der delvis ikke er blevet identificerede. Blandt dem, hvis Hænder kan bestemmes, kan nævnes Sophie Sehested⁴⁾, Valdemar Lykke († 1657)⁵⁾, et (uheldigvis unavngivet) Sønnebarn af Ægteparret Laurids Rostrup og Elne Kaas⁶⁾ samt den tidligere nævnte Frands Sørenssøn Loumann, der skriver 1688 og var Fuldmægtig på Ottestrup i Ringsted Herred⁷⁾. Lisbet Bryskes Hånd forekommer på en lang Række af Håndskriftets Sider⁸⁾; men hendes Tilføjelser er som oftest ret korte.

Våbenbogs-Håndskriftet *N y k g l. S a m l i n g 4 t o 1 2 8 0*⁹⁾ er ifølge sit Titelblad, som er dateret 1598, blevet til på Foranledning af Berete Skave til Eskilstrup, som deri har ladet male sine egne og sin afdøde Mand Niels Krabbes Anevåben, 32 for hver. Der er dog nu kun 61 af Våbenafbildningerne bevarede; men ved de allerfleste af disse (de første ganske vist undtagne) har Lisbet Bryske egenhændig gjort en kort Vedtegning, der rigtignok i Re-

1) Jfr. om dette Håndskrift Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 27.

2) Håndskriftets Bl. 27 b, 52 b.

3) Se om dette Ægtepar Dansk biograf. Lexikon IX. 563 og Danm. Adels Aarbog 1900 S. 253.

4) Således Bl. 2 a, 21 b, 25 a osv. Jfr. om hende det her Note 1 anførte Sted og her ovfr. S. 14.

5) Jfr. her ovfr. S. 34.

6) Bl. 95 b. Jfr. om Parret Danm. Adels Aarbog 1912 S. 417.

7) Bl. 64 a (jfr. Bl. 8 a). Se om ham her ovfr. S. 20.

8) Bl. 2 a, 8 a, 34 b, 38 a, 45 a, b, 54 b, 59 b, 64 a, 66 b, 67 a, 73 a, b, 74 a, 75 a, 76 a, 77 b, 78 b, 79 a.

9) Det nævnes i Museum Klevenfeldianum S. 248 under Nr. 194; se endvidere om det Hist. Tidsskr. 5. R. IV. 649—51 og Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 35.

gelen kun angiver, om det er et Anevåben for Niels Krabbe eller for Berete Skave, og om det er et Våben for en Person, der hører til vedkommendes fædrene eller mødrene Slægt¹⁾.

At Lisbet Bryske også har gjort en Del Tilføjelser i en Våbenbog, der kan betegnes som Niels og Otte Krags Våbenbog, er omtalt anden Steds²⁾; det drejer sig dog her kun om et ret begrænset Antal af Notater.

Endvidere har hun et Sted i en med en navnløs Hånd skreven Tekst af det ovenfor³⁾ nævnte Arbejde »De Billers, Jenses Sønners, 16 Aner« i Margenen tilføjet et Par Verselinier⁴⁾, som ikke findes i Rørdams Udgave af dette Arbejde⁵⁾, hverken i selve Teksten eller blandt Varianterne. Linierne, som efter hendes Anvisning skal indføjes i Rørdams Udgaves S. 57 mellem L. 17 og 18 i et Rim, hvori Tyge Krabbes Hustru Anne Nielsdatter Rosenkrantz indføres som talende, lyder:

»Den thride min søster boll
fick her Iahan Biørnsen i volld,
en rigens raad met ere⁶⁾).

Om de skyldes en digterisk Åre hos hende selv, vides ikke; i metrisk Henseende er de imidlertid ikke heldige, bl. a. fordi det pågældende Rim ellers består af 6-liniede Strofer, hvor henholdsvis 1. og 2., 3. og 6. samt 4. og 5. Linie rimer indbyrdes, men den Halvstrofe, som skulde indeholde den til Lisbet Bryskes Linier svarende 4.—6. Linie mangler ganske.

Alt i alt må Lisbet Bryske vistnok siges at være den Slægtbogs-Forfatterinde, fra hvem der foreligger bevaret det største egenhændige Materiale som Vidnesbyrd om hendes Virksomhed på Personalhistoriens Område.

Her skal endnu meddeles en Fortegnelse over samtlige ovenfor nævnte Håndskrifter med Angivelse af de Sider, hvor de omtales:

Rigsarkivet:

Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 41: S. 32, 50.
do Gener. Fol. 42: S. 48 f., 50.

¹⁾ En lidt længere Indførsel på Håndskriftets andet Bl. 9 a er derimod skreven af Niels Krabbes og Berete Skaves Svingersøn Christian eller Christen Erikssøn (Valkendorf) (se om hans Hånd Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 18).

²⁾ Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 17.

³⁾ S. 17—18.

⁴⁾ Additamenta Fol. 154, II Bl. 45 a.

⁵⁾ Jfr. ovfr. S. 17 Note 6.

⁶⁾ Jfr. Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist. II S. 78 f. og Danm. Adels Aarvog 1910 S. 378.

- Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 45 a: S. 40, 43, 46.
do Gener. Fol. 48 (»Jytte Gyldenstjerne's Våben- og Slægtebog): S. 9, 51.
do Gener. Fol. 69: S. 41, 42 f.
do Gener. Fol. 71: S. 22.
do Gener. Fol. 73: S. 33 f.
do Gener. 4to 13: S. 49 f.
do Gener. 4to 14: S. 42, 47 f.
do Specialia R 19 c: S. 43.
MS. Alm. dansk-norsk Personalhist. Nr. 16 a: S. 5 f.
do 16 b (»Düring-Rosenkrantz's Slægtebog«): S. 50 ff.
do 16 c (Helvig Kaas's Slægtebog): S. 51.
do 20 (Klevenfeldt, »Collect. geneal. Dan.«): S. 27, 32, 52.
do 45 b (Niels og Otte Krags Våbenbog): S. 54.

Det kongelige Bibliotek:

- Gl. kgl. Saml. Fol. 1085¹): S. 6—9, 10, 12 f., 16, 19
Thottske Saml. Fol. 1072: S. 21 f.
do Fol. 1077: S. 29.
do Fol. 1078: S. 7, 12—16, 19 f., 21, 25.
do Fol. 1079: S. 33.
do Fol. 1082: S. 7, 16—19.
do Fol. 1083: S. 35 ff.
do Fol. 1085: S. 32, 37 f.
do Fol. 1106: S. 22.
do 4to 1870: S. 20, 33, 34, 53.
do 4to 1871: S. 25.
do 4to 1873: S. 40.
do 4to 1876: S. 19 f.
do 4to 1882: S. 33.
do 4to 1892: S. 20.
Ny kgl. Saml. Fol. 771: S. 30—35, 36.
do Fol. 772: S. 23, 33, 34.
do Fol. 773: S. 13, 15 f., 19.
do Fol. 774 b: S. 25—29, 32.
do Fol. 775: S. 14, 23 ff., 32.
do Fol. 781: S. 22.
do Fol. 1903: S. 18.
do 4to 1280: S. 53 f.
do 4to 1281: S. 50.
Uldallske Saml. 4to 441: S. 41 f.
Kallske Saml. Fol. 121: S. 22, 40.
do Fol. 122: S. 22, 23, 40.
do Fol. 123: S. 22, 40.
do Fol. 127: S. 29.
Ledreborgske Håndskriftsaml. Fol. 418—20: S. 38—43.
do Fol. 421: S. 18.
do Fol. 424: S. 41.

¹) Efter at hele den ovenstående Artikel var sat, har Meddelelsen set, at en Del Tilføjelser, som findes i det ovennævnte Håndskrift Bl. 145 a, 146 a, 150 b og 152 b, er gjorte med en Hånd, der tilhører Iver Krabbe Mogenssøn til Vegholm († 1662) (se om ham Danm. Adels Aarbog 1928 II. 25; en Prøve på hans Hånd findes nu i Rigsarkivets fotografiske Samling af Håndskriftprøver).

Universitetsbiblioteket:

Rostgaardske Saml. Fol. 25 II: S. 20.
Additamenta Fol. 154: S. 21, 54.

Karen Brahes Bibliotek:

Nr. 859: S. 14.
Nr. 1635: S. 3, 21—25, 26, 31, 32, 36, 39.
Nr. 1636: S. 2, 44—48, 49.
Nr. 1637: S. 22, 23.

Sorø Akademis Manuskriptsamling:

Nr. 164, Under-Nr. 9: S. 23.
Nr. 164, Under-Nr. 10: S. 35.

Ribe Katedralskoles Bibliotek:

Grønlunds Samlinger VI. 61, Bogstav T: S. 17.
do VI. 61 b: S. 46 ff.

Landsarkivet i Lund:

Danska geneal. m. m. 4: S. 50, 52.
do 8: S. 3—6, 19.

Universitetsbiblioteket i Lund:

H c) Fol. 91: S. 26, 27—30.

Biblioteket på Ovesholm:

Slægtetog: S. 7, 9—12, 19.
